

Tisdagen den 3 juni

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

§ 1 Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Föredrogs

socialutskottets betänkande

1979/80:43 med anledning av propositionen 1979/80:148 om behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m., såvitt propositionen hänvisats till socialutskottet, jämte motioner och

utbildningsutskottets betänkande

1979/80:35 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till utbildning för värddyrken, m. m., samt propositionen 1979/80:148 såvitt gäller dimensionering av tandläkarutbildningen jämte motioner.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Socialutskottets betänkande 43 och utbildningsutskottets betänkande 35 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Socialutskottets betänkande 43

I proposition 1979/80:148 om behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m., hemställdes såvitt nu var i fråga (bil. 1, socialdepartementet) att riksdagen skulle

1. godkänna vad som i propositionen anförts om dimensioneringen av tandläkar-, tandhygienist-, tandsköterske- och tandteknikerutbildningarna,

2. anta inom socialdepartementet upprättat förslag till lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om godkännande av enskilda tandtekniska laboratorier,

3. bemyndiga regeringen att från förslagsanslaget Bidrag till kommunala undervisningssjukhus bestrida kostnaderna för viss tandvårdsutrustning i Umeå.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Propositionen redovisar inledningsvis allmänna utgångspunkter för en bedömning av den framtida efterfrågan på olika kategorier av tandvårdspersonal.

Karolinska institutets enhet för tandläkarutbildning vid Holländargatan i

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Stockholm föreslås bli avvecklad. Som kompensation föreslås bl. a. en ökning med 40 nybörjarplatser per år på tandläkarlinjen vid Umeå universitet i samband med en planerad nybyggnad. Samtidigt förutsätts att utrustningen förnyas. Vidare skall universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) redovisa förslag till att öka intagningen med sammanlagt 20 elever inom befintliga lokaler för tandläkarutbildningen i Huddinge och Göteborg.

Vidare föreslås i propositionen att enskilda tandtekniska laboratorier skall kunna godkännas av statlig myndighet, om personalen vid laboratorierna uppfyller vissa kompetenskrav. Ersättning från den allmänna tandvårdsförsäkringen bör utgå endast för tandtekniskt arbete som utförts av godkänt laboratorium.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1979/80:2000 av Blenda Littmarck och Knut Billing (båda m) såvitt nu var i fråga (yrkande 1).

1979/80:2003 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen med avslag på regeringens förslag i bil. I, yrkande 1 i vad avsåg dimensioneringen av tandläkarutbildningen, beslutade godkänna vad som i motionen anförts om dimensioneringen av tandläkarutbildningen, och

1979/80:2004 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 3 och 4) hemställdes att riksdagen beslutade

3. att uttala sig för att landstingen skulle åläggas att inrätta tjänster för tandhygienister i erforderlig omfattning.

4. att hos regeringen begära förslag till överförande av landets tandtekniska laboratorier till landstingen.

Utskottet hemställde

1. beträffande dimensioneringen av tandläkarutbildningen att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1979/80:2003 godkände vad som hade anförts i propositionen.

2. beträffande dimensioneringen av tandhygienist-, tandsköterske- och tandteknikerutbildningarna att riksdagen godkände vad som hade anförts i propositionen,

3. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om godkännande av enskilda tandtekniska laboratorier,

4. att riksdagen bemyndigade regeringen att från förslagsanslaget Bidrag till kommunala undervisningssjukhus bestrida kostnaderna för viss tandvårdsutrustning i Umeå.

5. beträffande tandvårdsresursernas regionala balans att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2000 yrkande 1.

6. beträffande tjänster för tandhygienister att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2004 yrkande 3.

7. beträffande överförande av enskilda tandtekniska laboratorier till landstingen att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:2004 yrkande 4.

Reservation hade avgivits *beträffande frågan om dimensioneringen av tandläkarutbildningen* av Göran Karlsson, Evert Svensson, Anna-Greta Skantz, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson och Sven-Gösta Signell (alla s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2003 skulle avslå propositionen.

Utbildningsutskottets betänkande 35

(Härvid redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.)

Punkt 1 (Utbildning för vårdyrken)

I proposition 1979/80:100 bil. 12 hade regeringen (utbildningsdepartementet) under punkten D 7 (s. 430-442) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att utvidga nuvarande försöksverksamhet med ny planeringsordning för sjuksköterskeutbildning enligt vad som redovisats i propositionen.

2. fastställa planeringsramar enligt vad som förordats i propositionen.

3. bemyndiga regeringen att disponera 250 000 kr. under anslagsposten Karolinska institutet i enlighet med vad som förordats i propositionen.

4. till Utbildning för vårdyrken för budgetåret 1980/81 anvisa ett reservationsanslag av 296 603 000 kr.

I proposition 1979/80:148 bil. 2 hade regeringen (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta att antagningen till tandläkarlinjen vid Karolinska institutet avseende utbildningen vid Holländargatan skulle upphöra.

2. godkänna de riktlinjer som i propositionen förordats beträffande planeringen av *tillkommande kapacitet i tandläkarutbildningen*.

3. bemyndiga regeringen att innehålla ytterligare 250 000 kr. av den under reservationsanslaget Utbildning för vårdyrken under nionde huvudtiteln för budgetåret 1980/81 uppförda anslagsposten Karolinska institutet.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:190 av Börje Hörnlund och Karin Israelsson (båda c),

1979/80:289 av Margot Håkansson (fp),

1979/80:520 av Olof Palme m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkandena 4 och 5).

1979/80:661 av Anita Johansson m. fl. (s) såvitt nu var i fråga (yrkande 1).

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

1979/80:1293 av Karl-Erik Häll och Georg Andersson (båda s),
1979/80:1308 av Rune Rydén och Anita Bråkenhielm (båda m),
1979/80:1723 av Birgitta Rydle m. fl. (m. fp),
1979/80:1726 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade sig för att läkarutbildningen skulle innehålla en arbetsmedicinsk kurs om minst fem veckor omfattande såväl teoretiska som praktiska moment,

2. att riksdagen uttalade sig för att nuvarande yrkesmedicinska kliniker tilldelades nödvändiga resurser, ekonomiska och personella, så att de kunde uppfylla de krav som ett ansvar för utbildningen i arbetsmedicin, enligt vad i motionen anförts, medförde.

1979/80:1872 av Margaretha af Ugglas m. fl. (m),

dels de med anledning av proposition 1979/80:148 väckta motionerna

1979/80:2000 av Blenda Littmarck och Knut Billing (båda m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 2–4) hemstälts

2. att riksdagen uttalade att en eventuell utbyggnad av tandläkarutbildningen i Umeå kunde komma till stånd först sedan patientunderlaget på säkra grunder bedömts vara tillräckligt för att bedriva en fullvärdig undervisning,

3. att riksdagen skulle avslå propositionens förslag om att bygga ut tandläkarutbildningen i Umeå med 40 nybörjarplatser.

4. att riksdagen beslutade att tandläkarutbildningen t. v. skulle behållas vid Holländargatan med en intagningskapacitet på 60 platser per år.

1979/80:2002 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i bil. 2, yrkande 2 i vad avsåg dimensioneringen av tandläkarutbildningen, beslutade att den fortsatta planeringen av tandläkarutbildningen skulle utgå från en årlig planeringsram av 500 antagningsplatser,

2. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i bil. 2, yrkande 1 samt yrkande 2 i vad avsåg lokaliseringen av tandläkarutbildningen, beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om lokaliseringen av tandläkarutbildningen,

3. att riksdagen beslutade avslå regeringens förslag i bil. 2 yrkande 3, och

1979/80:2004 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2) hemstälts att riksdagen beslutade

1. att uttala sig för att tandläkarutbildningen vid Holländargatan i Stockholm behölls med en kapacitet på 60 utbildningsplatser.

2. att uttala sig för att tandhygienistutbildningen skulle omfatta 500 utbildningsplatser per år.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade regeringen att utvidga nuvarande försöksverksamhet med ny planeringsordning för sjuksköterskeutbildning enligt vad som förordats i proposition 1979/80:100.

2. att riksdagen beträffande kapacitetsutnyttjande i kommunal högskoleutbildning skulle avslå motion 1979/80:520 yrkande 4.

3. att riksdagen med avslag på motion 1979/80:2004 yrkande 2 fastställde planeringsramar för den kommunala högskoleutbildningen inom sektorn för utbildning för vårdirken enligt vad som förordats i proposition 1979/80:100.

4. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:190, 1979/80:1293 och 1979/80:2000 yrkandena 2, 3 och 4, 1979/80:2002 yrkandena 1 och 2 samt 1979/80:2004 yrkande 1 bemyndigade regeringen att besluta att antagningen till tandläkarlinjen vid Karolinska institutet avseende utbildningen vid Holländargatan skulle upphöra och godkände de riktlinjer beträffande planeringen av tillkommande kapacitet i tandläkarutbildningen som förordats i proposition 1979/80:148.

5. att riksdagen med avslag på motion 1979/80:289 fastställde planeringsram för läkarlinjen enligt vad som förordats i proposition 1979/80:100.

6. att riksdagen beträffande läkarbehovet skulle avslå motion 1979/80:520 yrkande 5.

7. att riksdagen fastställde planeringsramar i övrigt för sektorn för utbildning för vårdirken enligt vad som förordats i proposition 1979/80:100.

8. att riksdagen beträffande arbetsmedicin i läkarutbildningen m. m. skulle avslå motion 1979/80:1726.

9. att riksdagen beträffande plan för utbyggnad av psykoterapiutbildningen skulle avslå motion 1979/80:1308.

10. att riksdagen beträffande utbildning av personal för långtidssjukvården skulle avslå motion 1979/80:661 yrkande 1.

11. att riksdagen beträffande utbildning i operationssjukvård skulle avslå motion 1979/80:1723.

12. att riksdagen beträffande de stiftelseägda sjuksköterskeskolorna skulle avslå motion 1979/80:1872.

13. att riksdagen till Utbildning för vårdirken för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 296 603 000 kr..

14. att riksdagen bemyndigade regeringen att disponera 250 000 kr. under anslagsposten Karolinska institutet i enlighet med vad som förordats i proposition 1979/80:100.

15. att riksdagen med avslag på motionen 1979/80:2002 yrkande 3 bemyndigade regeringen att disponera ytterligare 250 000 kr. under angivna anslagspost i enlighet med vad som föreslagits i proposition 1979/80:148.

Följande två reservationer hade avgivits av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Karl-Erik Häll och Lars Svensson (alla s):

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

1. *beträffande dimensionering och lokalisering av tandläkarutbildningen*, vari reservanterna ansett att utskottet under 4 bort hemställa att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2002 yrkande 1 och med anledning av proposition 1979/80:148 och motionerna 1979/80:2002 yrkande 2, 1979/80:2000 yrkande 4 och 1979/80:2004 yrkande 1 samt med avslag på motionerna 1979/80:190, 1979/80:1293 och 1979/80:2000 yrkandena 2 och 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

2. *beträffande medelsanvisningen*, vari reservanterna – vid bifall till reservation 1 – ansett att utskottet under 15 bort hemställa att riksdagen med bifall till motion 1979/80:2002 yrkande 3 skulle avslå regeringens förslag i proposition 1979/80:148 om bemyndigande att innehålla ytterligare 250 000 kr. av den under reservationsanslaget Utbildning för vårdyrken för budgetåret 1980/81 uppförda anslagsposten Karolinska institutet.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande av Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydén (alla m).

LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Utbildningsutskottets betänkande 35, som nu skall behandlas, berör bl. a. dimensionering och lokalisering av tandläkarutbildningen. Vi har från socialdemokratiskt håll reserverat oss mot förslagen i proposition 148, både beträffande dimensioneringen och beträffande vissa delar av lokaliseringen.

Jag tar först upp *dimensioneringen*. Där har propositionen föreslagit en neddragning till 460 antagningsplatser per år från nuvarande 500. Vi kan inte acceptera den neddragningen.

Tandvårdspersonalutredningen, TPU, en av socialstyrelsen tillsatt tjänstemannautredning, föreslog visserligen en minskning ända ner till 400 intagningsplatser per år. Socialstyrelsen tillstyrker emellertid inte den neddragning med 100 platser per år som dess egen utredning föreslår. För socialstyrelsen själv är uppenbarligen TPU:s redovisade underlag inte tillräckligt bra för att styrelsen skall tillstyrka detta. Socialstyrelsen kräver därför ytterligare kunskaper om bl. a. relationen mellan utbud och efterfrågan på tandvård.

Liksom således socialstyrelsen och vidare LO, TCO, Landstingsförbundet och en klar majoritet av landstingen anser vi socialdemokrater att behovet av tandläkare fortfarande är sådant att en minskning inte nu är lämplig. Vi behöver fortfarande ha högsta möjliga utbildningskapacitet. I stora delar av landet, såsom i Norrland, vissa områden längs ostkusten och i Mälardalen, är det fortfarande stor brist på tandläkare.

I realiteten innebär den borgerliga utskottsmajoritetens förslag att utbildningskapaciteten under den närmaste femårsperioden minskar med inemot 300 platser jämfört med nuläget. Minskningarna nu påverkar examinationen vid 1980-talets mitt, då tandläkarbristen fortfarande kommer

att vara betydande.

Propositionen föreslår visserligen utökningar på vissa håll, men formuleringarna i propositionen i det här sammanhanget är ytterligt vaga. Detta gör att risken för ytterligare minskning under den närmast liggande femårsperioden är uppenbar.

Jag går så över till *lokaliseringen*. Där föreslår propositionen en ökning i Umeå från 60 till 100 platser per år, alltså en ökning med 40. Vi tillstyrker detta förslag.

Dessutom föreslås i propositionen att intagningen vid Holländargatan i Stockholm upphör helt. Här har alltså t. o. m. vårterminen 1980 tagits in 50 studerande per termin eller 100 per läsår. Vi motsätter oss denna avveckling. Vi föreslår i stället att man endast skall dra ner intagningen från 100 till 60 per läsår, dvs. minska med 40.

Vid den dimensionering vi föreslagit, nämligen 500 antagningsplatser per år, ser vi det som naturligt att ha kvar intagning vid Holländargatan. Inte ens regeringens förslag till dimensionering, dvs. 460 platser per år, kan sannolikt klaras de närmaste åren utan en fortsatt intagning vid Holländargatan.

För ett bibehållande av Holländargatan talar ytterligare några skäl. Här finns synnerligen värdefulla resurser i form av personal, utrustning och lokaler. Mycket av detta kommer att spolieras vid en nedläggning. Här finns ett stort och allsidigt patientunderlag, och patienterna kan nå behandlingsplatsen på ett bekvämt sätt, med turtätheter på de allmänna kommunikationerna som det knappast finns motsvarighet till. Ett allsidigt patientunderlag av den betydande storlek som Stockholmsområdet uppvisar är en ovärderlig resurs för odontologisk utbildning och forskning. Den neddragning av utbildningskapaciteten i Stockholmsområdet som den borgerliga majoriteten nu föreslår riskerar att äventyra tandläkarförsörjningen, kanske inte i själva Stockholmsområdet men väl i andra delar av Mellansverige, såsom bl. a. i Västmanlands och Örebro län.

Med hänsyn till att vi från socialdemokratiskt håll önskar ha kvar intagningen – fast i mindre omfattning – vid Holländargatan, behöver vi inte föreslå utökningar i Huddinge och i Göteborg. Det befriar oss också från ansvar för dessa utökningar, vars konsekvenser har blivit sällsynt undermåligt redovisade i propositionen och under behandlingen i utbildningsutskottet. *Kostnaderna har det över huvud taget inte gått att få några seriösa besked om.*

I förhandlingsprotokoll från den 17 mars i år säger de tre personalorganisationerna inom resp. SACO/SR, LO och TCO så här i en gemensam protokollsanteckning:

”Vi nödgas också konstatera att redan de befintliga lokalerna i Huddinge, dit en del av utbildningskapaciteten föreslås flyttad, är klart otillräckliga för nuvarande verksamhet. Göteborgsalternativet är över huvud taget ej berett. Vi förutser att regeringens förslag i detta avseende skapar väsentliga arbetsmiljörisker.”

Arbetsgivaren frånträdde f. ö. efter ca 2,5 timmar förhandlingarna om den proposition som vi nu diskuterar.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårds-personal, m. m.

Kostnadsfrågor har spelat en stor roll i diskussionen om Holländargatan. Tyvärr har de tidsmässiga förhållanden under vilka den här frågan förts fram gjort all behandling nära nog illusorisk. Ett citat ur protokollet från vederbörande linjenämnds sammanträde den 6 maj i år visar detta. Det gäller alltså linjenämnden för tandläkarutbildning vid odontologiska fakulteten vid Karolinska institutet. Så här säger nämnden efter att ha lyssnat till en information av avdelningsdirektören Ståhlgren från byggnadsstyrelsen, där denne meddelar att upprustningen av Holländargatan beräknas kosta ca 26 milj. kr.:

”Nämnden beslöt vidare enhälligt att göra följande uttalande:

1. Linjenämnden uttalar sig för Holländargatsenhetens bevarande som tandläkarhögskola.

2. Linjenämnden tar dock inte ställning till om de av byggnadsstyrelsen föreslagna åtgärderna är tillräckliga eller otillräckliga.

3. Linjenämnden anhåller att statsmakterna ger nämnden rimlig möjlighet att seriöst pröva denna viktiga fråga.”

Hur gick det då med möjligheterna för linjenämnden att seriöst pröva frågan? Jo, dagen efter, den 7 maj, lämnas motsvarande information i utbildningsutskottet av samma person, dvs. avdelningsdirektören Ståhlgren från byggnadsstyrelsen. Realiter avgjorde några dagar därefter den borgerliga utskottsmajoriteten hela frågan. Att jag den 13 maj på kvällen lyckades få ett extra utskottssammanträde, där tre representanter för utbildningen, nämligen rektor Pernow, dekanus Henriksson och professor Söremark utfrågades, betraktar jag mera som en formalitet med tanke på de yttre betingelser under vilka frågestunden genomfördes. På morgonen den 14 maj tillstyrkte sedan den borgerliga utskottsmajoriteten propositionen i oförändrat skick. Linjenämnden gavs, som alla inser av datumföljden, ingen reell möjlighet att analysera byggnadsstyrelsens siffror. Ingen annan gavs för resten heller den chansen, möjligen med undantag av en del inre borgerliga cirklar, men det undandrar sig mitt bedömande.

Medan jag ändå är inne på kostnader, får jag väl anta att det är de, enligt departementet, ringa kostnaderna för utökningen i Umeå samt de, enligt departementet, betydande kostnaderna för Holländargatan som gör att den borgerliga majoritetsgruppens företrädare nu väljer att lägga ned Holländargatan. Men då tycks man inte alls ha kalkylerat med några som helst avvecklingskostnader. Vidare måste väl ändå regeringen, även om det inte hör till utbildningssektorn, fundera över kostnaderna för att göra om Holländargatan för något annat ändamål än tandläkarutbildning. En ombyggnad till kontor för t. ex. något ämbetsverk lär enligt byggnadsstyrelsen gå på 60–80 milj. kr. Det har sagts mig att det var denna summa som avdelningsdirektören från byggnadsstyrelsen skulle lämna ut till utbildningsutskottets ledamöter, därest någon ställde en direkt fråga. Det vore intressant att få veta om summor av denna storlek, alltså 60–80 milj. kr. – det har för all del nämnts även större summor i denna diskussion – är utlovade till sådana här ändringsarbeten av de departement som sitter på pengarna, dvs. Mundebos och Bohmans departement. Nog borde väl ändå alternativa

kostnader av detta slag tas med i bedömningen, även om de som sagt inte hänför sig till utbildningsområdet.

Det kanske är så som de tre personalorganisationerna säger i förhandlingsprotokollet från den 17 mars i år:

”Regeringens förslag är dyrt, ger miljöproblem och sänker kvaliteten på tandläkarutbildningen. Att ett sådant förslag läggs, som dessutom inte ens antyder hur frågan om den övertaliga personalens anställningstrygghet skall lösas, kan de anställda och deras organisationer inte acceptera.”

Jag förstår personalorganisationerna.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid utbildningsutskottets betänkande nr 35.

RAUL BLÜCHER (vpk):

Fru talman! En del av bakgrunden till de problem inom tandvården som behandlas i de nu aktuella betänkandena består i en bristande samordning av resurserna och en bristfällig planering. I syfte att komma till rätta med detta har vänsterpartiet kommunisterna i annat sammanhang krävt att all tandvård skall underställas landstingen. De förslag som ställts i proposition 148 och det föreliggande utskottsbetänkandet visar att man är medveten om problemen men inte förmår lösa dem förrän längre fram.

Vi kommer alltså att få fortsätta att dras med långa väntetider och brist på tandvårdsresurser i vissa delar av landet. Det är i den förvissningen som vi har sett det som oklokt att nu minska den totala utbildningskapaciteten för tandläkare med en femtedel. Detta är nämligen vad det i praktiken innebär om intagningen vid Holländargatan upphör, trots den samtidiga utbyggnaden i Umeå.

Förslaget i vpk-motionen 2004, yrkande 1, om att utbildningen vid Holländargatan behålls med en kapacitet på 60 utbildningsplatser sammanfaller med socialdemokratiska förslag i samma syfte och tillgodoses i reservation 1 till utbildningsutskottets betänkande 35. Jag yrkar därför, fru talman, beträffande detta moment bifall till reservation 1.

Det råder en bred enighet om att inriktningen av tandvården bör förskjutas från reparativa till förebyggande insatser. Även vpk biträder den principen. Just därför ser vi det också som otillfredsställande att som statsrådet nöja sig med konstaterandet att den dimensionering av utbildningen av tandhygienister som socialstyrelsens tandvårdspersonalutredning har föreslagit kommer att uppnås under den tidigare delen av 1980-talet.

Denna kapacitet innebär att endast en mindre del av befolkningen kan få behandling av tandhygienist, och därför bör frågan ”följas med uppmärksamhet”, säger sedan statsrådet. Slutsatsen av detta resonemang blir att det kan bli nödvändigt med en fortsatt ökning av utbildningskapaciteten för tandhygienister.

Men så följer en logisk kullerbytta: med hänvisning till detta resonemang bör vpk-förslaget om ett uttalande för en kapacitet på 500 platser per år avvisas. Vi vidhåller detta krav. Det kan inte vara i linje med målet att övergå till en mer förebyggande tandvård att endast en mindre del av befolkningen

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

fortfarande vid mitten av 1980-talet kan få behandling av tandhygienist.

I samma syfte, att stärka den förebyggande tandvården, står vi också fast vid kraven på ett åläggande för landstingen att inrätta tjänster för ett tillräckligt antal tandhygienister och att landets tandtekniska laboratorier skall överföras till landstingen.

Jag yrkar alltså bifall till vpk:s motion 2004, yrkandena 2, 3 och 4.

Så till den andra vpk-motion som behandlas i utbildningsutskottets betänkande 35, motion 1726 om ökat utrymme för arbetsmedicin i läkarutbildningen. De flesta vuxna människor tillbringar omkring en tredjedel av sin tid i arbetslivet. Där alstras sjukdom och ohälsa, och där finns också stora möjligheter till förändringar och förbättringar som kan förebygga ohälsa och sjukdomar.

Nu har man hållit på länge att utreda arbetsmedicinens roll i läkarutbildningen, men resultaten låter vänta på sig. Utskottet avfärdar kraven i vår motion med att hänvisa till de mål som riksdagen godkände i höstas för värdeyrkesutbildningen. De studerande skall "stimuleras att analysera och kritiskt bedöma information om viktiga samhällsfrågor för att i förebyggande syfte kunna medverka till förändring av sådana förhållanden i samhället som i vid mening påverkar människors hälsa", citerar utskottet ur målbeskrivningen. I övrigt hänvisar utskottet till direktiv givna till UHÄ-utredningen om läkarnas grundutbildning och hoppas att de arbetsmedicinska frågorna skall beaktas vid den pågående översynen. Följaktligen behövs ingen särskild kurs eller något särskilt moment inom läkarutbildningen.

Jag skall inte göra något genmäle mot denna bedömning. Det är möjligt att arbetsmedicinens ställning inom svensk läkarutbildning får en puff framåt den vägen. Men som vi har påpekat redan i vår motion har denna fråga utretts utomordentligt mycket utan påtagliga resultat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 1726.

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Det ankommer på mig att försvara utbildningsutskottets betänkande 35, såvitt gäller dimensionering av tandläkarutbildningen, jämte motioner. Utbildningsutskottets ordförande, Stig Alemyr, kommer att tala för utskottet vad avser övriga delar av betänkandet.

F. n. bedrivs tandläkarutbildning inom högskolan i Malmö, Göteborg, Stockholm och Umeå. Den sammanlagda årliga antagningskapaciteten är 500 studerande. Karolinska institutet i Stockholm svarar för 220 av platserna, fördelade på lokaler i anslutning till Huddinge sjukhus och lokalen vid Holländargatan.

Det betänkande vi nu diskuterar har en lång förhistoria. Det kan vara skäl att något erinra om den. 1970, alltså för tio år sedan, fattades beslut om inrättande av Huddingeenheten. I samband med detta beslöts att enheten vid Holländargatan skulle finnas kvar under en övergångstid. Det rådde stor enighet om det ställningstagandet år 1970.

För ett år sedan uttalade utbildningsutskottet i enighet att regeringen vid den kommande beredningen av frågan om den framtida dimensioneringen

skulle inrikta sig på en utbildningskapacitet som inte väsentligen understeg dåvarande nivå och att antalet nybörjarplatser skulle utökas främst vid högskoleenheter i områden som har den största bristen på tandläkare. Detta uttalande gjordes som sagt av ett enigt utskott.

I proposition 148 har regeringen följt dessa tidigare uttalanden från riksdagen. Det sker en utökning med 40 platser i Umeå, som ju finns i en del av landet med brist på tandvårdspersonal. Den totala dimensioneringen föreslås bli 460 platser, dvs. en minskning med 40. Man kan knappast kalla en minskning som är mindre än 10 % för väsentlig. Till saken hör också att utbildningsplatserna fördelas mellan regioner på ett sätt som bättre stämmer överens med hur bristen på tandläkare fördelar sig över landet.

Också vad gäller Holländargatan fullföljer propositionen och utskottsmajoriteten vad riksdagen tidigare har sagt. Det föreslås att enheten vid Holländargatan avvecklas och att det inte görs någon ny antagning till tandläkarlinjen där. Man kan naturligtvis diskutera om det hade varit en bättre lösning att undvika en utökning av platsantalet i Umeå och att i stället bevara utbildningen vid Holländargatan. Det finns skäl som talar för detta. Ett är att patienttillgången är bättre i Stockholm. Men enligt utskottsmajoritetens uppfattning talar övervägande skäl mot en sådan lösning. Om man valde den skulle man för det första inte följa riksdagens tidigare uttalanden om att antalet nybörjarplatser skall utökas främst vid högskoleenheter i områden som har den största bristen på tandläkare. För det andra blir en sådan lösning betydligt dyrare än den som föreslås av utskottsmajoriteten. Vi har inom utskottet låtit undersöka vilka upprustningskostnader som är förenade med en fortsatt antagning vid Holländargatan om 60 nybörjarplatser per år. Vi har då funnit följande:

F. n. är utbildningen i odontologisk teknologi förlagd till lokalen vid Hudiksvallsgatan i Stockholm. Enligt den utbildningsplan som nu börjar tillämpas skall en ökad samverkan i undervisningen ske mellan grundvetenskapliga, prekliniska och kliniska ämnen, och en tidig introduktion skall ske i klinisk metodik och kliniska problem. En förutsättning för en sådan undervisning är att lokalerna är gemensamma eller åtminstone ligger i anslutning till varandra. Enligt byggnadsstyrelsen blir ett ytterligare lokal-tillskott på ca 1 000 m² nödvändigt för att man skall kunna flytta verksamheten från Hudiksvallsgatan till Holländargatan. Om man iordningställer nya lokaler i anslutning till de befintliga lokalerna på Holländargatan, kommer detta enligt byggnadsstyrelsen att kosta ca 5 milj. kr.

Vidare bedömer byggnadsstyrelsen att de befintliga lokalerna på Holländargatan behöver rustas upp och ses över i fråga om bl. a. sterilrum, laboratorierum, materialrum samt förråd för tvätt och linne. Det råder vidare brist på tjänsterum, personalrum och grupprum. De nödvändiga ombyggnadsåtgärderna i detta avseende uppskattas av byggnadsstyrelsen till mellan 10 och 15 milj. kr. Till detta kommer inredningskostnader om uppskattningsvis 2 milj. kr. och vidare kostnader för ny upprustning vid 120 behandlingsplatser. De sammanlagda kostnaderna för en upprustning av Holländargatan har alltså uppskattats till mellan 27 och 32 milj. kr. Detta

---

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

bestrids inte heller av de socialdemokratiska reservanterna, väl att märka. Härtill kommer att sysselsättningsläget på byggarbetsmarknaden är sådant att det är osäkert om byggnadsåtgärder vid Holländargatan över huvud taget kan komma i gång före 1983.

Den i propositionen föreslagna ökningen av platsantalet med 20 platser sammantaget i Huddinge och Göteborg beräknas enligt utbildningsdepartementet föra med sig ytterligare investeringskostnader på uppskattningsvis högst 3 milj. kr. Utbyggnaden i Umeå är mycket fördelaktig ur ekonomisk synvinkel, eftersom kapacitetsökningen kan ske i anslutning till att nya lokaler iordningställs för den redan befintliga utbildningen.

Frågan om tandläkarutbildningens dimensionering har varit en av de svåraste som utbildningsutskottet har haft att behandla under senare år. Vi har därför ägnat mycket tid och kraft åt en grundlig beredning av frågan i utbildningsutskottet. Vi har hört alla inblandade parter. Vi har besökt enheten vid Holländargatan. Vi har med hjälp av byggnadsstyrelsen försökt att uppskatta kostnaden för en ombyggnad på Holländargatan. Vi har kunnat konstatera att meningarna går vitt isär när det gäller många frågor. Ta t. ex. frågan om en totaldimensionering. F. n. har vi alltså en sammanlagd årlig antagningskapacitet på ca 500 studerande. Socialstyrelsens tandvårdspersonalutredning, som Lars Gustafsson tidigare nämnde om, föreslog i sitt slutbetänkande 1979 en nedskärning av utbildningsvolymen från 500 platser per år till 400 per år fr. o. m. 1981. Bakgrunden till förslaget var den satsning på profylaxvård som skett och som i förening med bättre kostvanor och bättre munhygien kan beräknas ge avsevärda förbättringar i tandhälsoläget. Talesmän för de tandläkarstuderande, som är mycket rädda för en kommande arbetslöshet för tandläkare, förordar att antalet utbildningsplatser skall skäras ned från 500 till 350 per år. Bedömningarna skiftar alltså från 350 och upp till 500. Utskottsmajoriteten har stannat för 460 och därmed effektuerat det tidigare riksdagsbeslutet, medan socialdemokraterna har hållit på ett oförändrat intag på 500. Bedömningen är naturligtvis svår att göra, men från majoritetens sida är vi övertygade om att vi med vår skrivning ligger mera rätt än vad den socialdemokratiska reservationen gör på den här punkten.

För att sammanfatta:

Det är många som har engagerat sig i den här frågan. Jag har stor respekt för det engagemang som har kännetecknat de företrädare för de anställda vid Holländargatan som har slagits för ett bevarande av enheten. Jag har här redovisat skälen för att utskottsmajoriteten inte har kunnat tillmötesgå deras önskemål. Det skulle kosta mellan 27 och 32 milj. kr. att rusta upp Holländargatan. Den summan skall jämföras med de 10–13 milj. kr. som det kostar att klara lokal- och utrustningssidan i Umeå för att kunna få en ökning med 40 nybörjarplatser. Till detta skall läggas ytterligare 3 milj. kr. i investeringskostnader för ökningen i Huddinge och Göteborg på sammantaget 20 platser. Att som socialdemokraterna gör satsa på både Holländargatan och Umeå anser vi inte vara försvarbart.

Fru talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jörgen Ullenhag säger att man skall göra utökningen där den största bristen finns, och det är väl rimligt att göra det, men det är ingenting som säger att man skall minska på de ställen där det fortfarande råder en stor brist. Vi anser att det fortfarande är stor brist på tandläkare i de områden kring Stockholm för vilka Holländargatan utgör rekryteringsbas. Om man skall lösa de här båda problemen på en gång – nämligen att öka utbildningskapaciteten där de största bristerna finns men inte minska tandläkarförsörjningen där det ändå är brister – gör man det bäst genom den större dimensionering som vi på socialdemokratiskt håll föreslår i reservationen.

Vi förstår alltså inte varför man behöver ställa problemet på det sätt som Jörgen Ullenhag gör och diskutera en utökning i Umeå kontra bibehållande av Holländargatan i Stockholm. Har man ambitionen att vilja ha en högre totaldimensionering, menar vi att man inte behöver ställa Umeå i motsats mot Holländargatan, och det har vi alltså inte gjort för vår del.

Sedan kan man alltid diskutera om regeringen har följt riksdagsbeslutet. Den har gjort det när det gäller Umeå, där utbildningskapaciteten skall ökas. Om det råder inga delade meningar, så det behöver vi inte spilla fler ord på. Däremot kan man diskutera om minskningen av utbildningskapaciteten från 500 till 460 platser är väsentlig eller inte. Vi menar att den är så stor att det inte är rimligt att säga att regeringen helt har följt riksdagsbeslutet. Men jag medger att det är svårt att bestämma den exakta nivån. Det fanns under den här frågans behandling perioder då även den borgerliga gruppen var beredd att gå över nivån 460 platser, så ingen gräns är väl helig.

Jörgen Ullenhag sade att på grund av situationen på byggarbetsmarknaden i Stockholm kan en upprustning av enheten på Holländargatan inte ske före 1983. Jag tror att vi har fått ett sådant besked, men om någon uppgift är osäker är det väl uppgifter som gäller byggarbetsmarknaden i Stockholm. Vi vet att situationen är ansträngd just nu, men det är väl vanskligt att säga att upprustningen inte kan göras förrän 1983.

De investeringskostnader som har angivits för en ökning av utbildningen i Huddinge och Göteborg vill jag nog sätta ett frågetecken för. Som jag sade i mitt inledningsanförande är det tveksamt hur mycket underlag vi har fått för vår bedömning, men jag tycker att det är i magraste laget.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Fru talman! Nedgången i intagningskapaciteten är alltså mindre än 10 %, och jag tycker inte att man med ett rimligt språkbruk kan kalla det för en väsentlig nedgång. Jag hävdar alltså med bestämdhet att man i propositionen har följt riksdagsbeslutet.

När det gäller byggarbetsmarknaden i Stockholm håller jag med Lars Gustafsson om att det är fråga om väldigt osäkra bedömningar. Därför uttryckte jag mig mycket försiktigt. Jag sade att till detta kommer att sysselsättningsläget på byggarbetsmarknaden i dag är sådant att det är osäkert om byggnadsåtgärder vid Holländargatan över huvud taget kan

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

komma i gång före 1983. Jag markerade alltså att det är osäkert om man klarar detta, men jag har inte sagt att det under inga omständigheter går.

Till sist, fru talman, vill jag påminna om att det var 1970, under en socialdemokratisk regering, som man först började tala om att avveckla Holländargatan. Då beslöts att enheten där skulle finnas kvar endast under, som det hette, en övergångstid. Jag tycker att man på socialdemokratiskt håll har anledning att tänka på detta innan man beskärmar sig alltför mycket över utskottsmajoritetens ställningstagande nu. Jag vet inte vad socialdemokraterna menade 1970, när de talade om en övergångstid. Nu blir denna mer än tio år. Om vi antar regeringsförslaget lämnar de sista tandläkarstuderandena Holländargatan först 1984.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag väntade att Jörgen Ullenhag skulle komma dragandes med det gamla vanliga att "ni socialdemokrater sade och gjorde det då och då". Det är riktigt att det var när vi satt i regeringsställning som avvecklingsbeslutet togs och att det talades om en övergångsperiod. Men vi har många gånger av de borgerliga klandrats för att vi så ihärdigt står fast vid beslut och inte vågar ompröva någonting. Är det nu också fel när vi i detta fall gör en omprövning och säger att det har kommit till skäl som gör att vi inte vill dra ned totaldimensioneringen vare sig som TPU har föreslagit eller som den borgerliga regeringen nu föreslår? Vi tycker att det fortfarande finns ett sådant behov av tandläkare att vi inte är beredda att minska utbildningskapaciteten. Därav följer att vi omprövar vår position när det gäller Holländargatan. Det kan inte vara något fel. Man vet inte riktigt på vilken fot man skall stå, när man dels får skäl för att man ihärdigt står fast vid gamla beslut även om verkligheten förändras, dels får skäl för att man ändrar sig då det finns motiv. Där har alltså Jörgen Ullenhag skälen till att vi ändrat oss. Vi gör tydligen en annan bedömning än den borgerliga majoriteten av människors behov av tandläkare.

Det går inte, vilket Raul Blücher varit inne på förut, att bara ersätta tandläkare med tandhygienister. Det kanske går i större utsträckning den dag vi fått en bättre tandstatus överlag i landet, för alla befolkningsgrupper, i alla regioner. Då kanske vi har ett bättre utgångsläge, så att det blir rimligare att väsentligt ändra relationen mellan tandhygienister och tandläkare. Men vi socialdemokrater gör den bedömningen att vi inte är där i dag, och det är detta som gjort att vi ändrat oss på den här punkten. Det bör kanske den borgerliga majoriteten observera.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Fru talman! Nej, Lars Gustafsson, det är alls inte fel att ändra sig. Det beror på om det kommit fram nya skäl som motiverat en förändring, och det anser vi alltså att det inte har gjort. Det som har kommit fram är olika bedömningar av vilken kapacitet som är önskvärd. Många av de bedömningarna understiger både den bedömning som socialdemokraterna har gjort och den bedömning som utskottsmajoriteten gjort. Det jag menade med att

påminna om 1970 års beslut var att man kanske skall vara litet försiktigare när man kritiserar den icke-socialistiska utskottsmajoriteten för att fullfölja en nedläggning på Holländargatan, något som socialdemokraterna tidigare varit inne på. Det kan alltså finnas skäl för både socialdemokraterna och oss andra att i en viss situation medverka till nedläggning av en verksamhet. Det var bara det jag menade i min förra replik.

Det är naturligtvis inte med någon större glädje utskottsmajoriteten medverkar till en nedläggning på Holländargatan. Men ibland måste man medverka också till mindre behagliga beslut, om man finner de besluten sakligt riktiga. Jag har tidigare i mina inlägg försökt visa att vi grundar detta ställningstagande på väldigt starka sakliga skäl, det gäller de ekonomiska skälen lika väl som totaldimensioneringen.

Jag vill allra sist understryka att den opinion som Lars Gustafsson åberopade är mycket splittrad. Det finns rader av bedömningar som alla skiljer sig mycket åt. Tandläkarförbundet vill ha en antagningskapacitet på 400 studerande, företrädare för de studerande vill ha 350. Vi har hamnat på 460 och menar då att det inte finns utrymme för både Umeå och Holländargatan. En nedläggning på Holländargatan blir då samhällsekonomiskt billigare. Det är skälet till vår ståndpunkt.

BIRGITTA RYDLÉ (m):

Fru talman! Till utbildningsutskottets betänkande 1979/80:35, som vi behandlar nu, har vi moderata ledamöter fogat ett särskilt yttrande, som jag vill ge några kommentarer till.

Det råder stor enighet, vilket sagts tidigare i debatten, om att det är angeläget ur tandhälsosynpunkt att det sker en förändring av tandvårdens inriktning från reparativ vård – utförd av tandläkare – mot förebyggande insatser, som görs av tandhygienister och profylaxtandsköterskor.

Profylaxtandsköterskornas hittillsvarande arbete inom barn- och ungdomstandvården har utvärderats på flera håll i landet. Utvärderingen tyder klart på att resultatet har varit mycket framgångsrikt. Tandhygienisternas arbeten på vuxna patienter har också gett mycket goda resultat. Det kan alltså slås fast att förekomsten av karies och andra tandsjukdomar kan nedbringas avsevärt med en väl utvecklad profylaktisk vård. I takt därmed minskar också behovet av tandläkarbehandling. Dessa fakta måste tas med i beräkningen när besluten om den framtida tandläkarutbildningen skall fattas, eftersom dimensioneringen av tandläkarutbildningen är en fråga om att använda tandvårdens resurser på bästa och effektivaste sätt.

En överdimensionering binder stora belopp – tandläkarutbildning är en dyr utbildning – och gör det svårt att omfördela de önskvärda insatserna till förebyggande åtgärder. Det är inte god samhällsekonomi att utbilda tandläkare till en kostnad av 250 000–300 000 kr. per person, om de inte behövs. Den uppenbara risken för en överutbildning av tandläkare med åtföljande stor arbetslöshet mot slutet av 1980-talet måste motverkas genom en minskning av antalet utbildningsplatser.

Den dimensionering av utbildningen som tandvårdspersonalutredningen

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

förordat stöds av flera remissinstanser. Nyligen har också 90 % av nuvarande tandläkarstuderande undertecknat ett uppprop som också stöder tandvårdspersonalutredningens föreslagna dimensioneringstal på 400 platser per år från 1981.

Fru talman! Vi anser att denna ytterligare minskning egentligen borde ske. Vi har ändå anslutit oss till propositionens förslag, eftersom riksdagen, som tidigare påpekats av Jörgen Ullenhag, så sent som i höstas uttalade att utbildningskapaciteten inte väsentligen skall understiga nuvarande nivå. Detta uttalande har legat till grund för propositionen.

Jag kan samtidigt konstatera att statsrådet Holm i propositionen har framhållit: "Det finns anledning att återkomma till frågan om utbildningskapaciteten för tandläkare när tandvårdsutredningens förslag föreligger."

Det är beklagligt att riksdagen av tidsskäl inte kan avvakta tandvårdsutredningens aviserade betänkande, innan dimensioneringsbeslutet tas. Om det varit möjligt hade underlaget för skäligheten i beslutet om en utökning av utbildningen i Umeå och en därmed sammankopplad nedläggning av utbildningen vid Holländargatan varit betydligt säkrare än vad det nu kan bedömas vara. Det är betydande investeringar som görs i Umeå och som det måste sättas frågetecken för.

Det första frågetecknet gäller om det finns tillräckligt antal patienter som är lämpliga för att tandläkarkandidaterna skall få en kvalitativt riktig utbildning. Företrädare för odontologiska fakulteten vid Umeå universitet har uttryckt farhågor för att patientunderlaget inte kommer att vara tillräckligt för en utökning med 40 utbildningsplatser, eftersom det inte är tillfredsställande ens för de nuvarande. Det kommer att krävas betydande extrainsatser, bl. a. i form av tandläkare för revisionstandvård och extra handledare för att förkorta behandlingstiden för att så långt möjligt säkerställa patienttillgången.

Det andra frågetecknet gäller den regionala obalans som än så länge råder vad gäller tillgång på tandläkare och som är mest markant i de norra länen. Det sägs att denna obalans skulle avhjälpas genom en ytterligare lokalisering av tandläkarutbildning till Umeå, men man kan inte med någon säkerhet påstå att tandläkarstuderande i Umeå skulle ha större benägenhet än andra att efter avslutad utbildning fortsätta med yrkesverksamhet i de norra länen. Snarare är det så att den av riksdagen beslutade nya utformningen av tandläkarutbildningen med s. k. AT-tjänstgöring för tandläkare är lösningen när det gäller att komma till rätta med obalansen under övergångsperioden innan tandläkarbristen är hävd, och den tjänstgöringen är helt oberoende av var utbildningen lokaliseras.

Fru talman! Vi har i utskottsarbetet inte vunnit gehör för våra synpunkter på dimensioneringen och lokaliseringen av tandläkarutbildningen, men vi har ändå nöjt oss med att markera vår syn i ett särskilt yttrande. Jag har därför inget yrkande.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Det är inte överraskande att höra att Birgitta Rydle talar om överdimensionering och säger att det inte är någon god samhällsekonomi; det är inte bra att utbilda tandläkare som inte behövs. Det låter sig ju sägas. Vi gör som jag tidigare sagt bedömningen att det är god samhällsomvårdnad av medborgarna att de har gott om tandläkare att vända sig till. Det tycker vi är bra, och därför gör vi från vårt håll den betoningen.

Det Birgitta Rydle sade från talarstolen var inte överraskande. Vi som sitter i utskottet har hört det där. Vi har också i det särskilda yttrandet sett – och det kom igen i Birgitta Rydles anförande – att moderaterna egentligen vill att nivån skall ligga på omkring 400, om ens det.

Om moderaterna nu tycker att utbildningen bör ligga så lågt, varför yrkar man då inte bifall till det förslaget? Det särskilda yttrandet borde egentligen ha varit en reservation, med hänsyn till vad man skriver på slutet av det. Har Birgitta Rydle inte riktigt kommit till klarhet när det gäller frågan om Umeå eller Holländargatan finns ännu en stund möjligheten att begära återremiss av ärendet.

BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Fru talman! Jag tycker att man skall komma ihåg att den tandläkarutbildning vi nu beslutar om skall ske från 1981. Den gäller alltså tandläkare som inte blir färdiga med sin utbildning förrän 1985. Fram till 1985 kommer alltså ett stort antal tandläkare att lämna tandläkarhögskolorna och fylla de vakanser som nu finns. Sedan utbildningen och examineringen vid Huddingeenheten kom till har det skett en klar minskning av antalet vakanser, och den minskningen kommer att fortsätta fram till 1985.

Lars Gustafsson undrade varför vi inte har avgivit en reservation i stället för ett särskilt yttrande. Det är väl ganska klart att vi i valet mellan 460 utbildningsplatser och 500 utbildningsplatser väljer det lägre talet, som vi i alla fall tycker är rimligare än 500, som socialdemokraterna föreslår.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag begärde inte att Birgitta Rydle skulle göra konststycket att välja mellan 500 och 460 platser. Jag förstår att det för henne är ungefär som att välja mellan pest och kolera. Tycker man att 400 är lagom, kunde man ju föreslå det. Det går att reservera sig på vilken nivå man vill! Den fråga jag reste var varför hon inte hade gjort det.

Farhågorna från moderat håll att det skall bli gott om tandläkare så tidigt som 1985 delar inte vi. Vi tror att den här höga dimensioneringen behövs ytterligare en tid. Den bedömningen delar vi med organ som har en bred folklig förankring: LO, TCO, en klar majoritet av landstingen och Landstingsförbundet självt. Det tycker vi är betryggande. Vi befinner oss alltså i en krets av bedömare som lägger tonvikten på att vi har en god omvårdnad för många människor, jämnt spridd över landet. Vi tycker alltså att det är viktigt att i detta sammanhang betona det.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Fru talman! Lars Gustafsson väljer att tala om vilka remissinstanser som har motsatt sig tandvårdspersonalutredningens förslag om dimensioneringen. Låt mig då välja att tala om att det också är väldigt många remissinstanser som har uttalat sig klart för den dimensioneringen. Många av dem är tunga: UIHÄ, Spri, Sveriges tandläkarförbund. Där finns också ganska många av landstingen. Man är alltså inte enig i sitt uttalande från Landstingsförbundet.

Vi tycker också att när det nu visar sig att en satsning på den förebyggande vården ger ett väldigt gott resultat, måste det vara rimligt att man använder en större del av resurserna till förebyggande insatser i stället för att binda dem i utbildning av tandläkare som inte kommer att behövas.

IVAR NORDBERG (s):

Fru talman! Det ärende som kammaren nu har att behandla har handlagts av två utskott. Socialutskottet har för sin del haft hand om frågan om omfattningen av den framtida tandläkarutbildningen. Jag kan begränsa mitt inlägg genom att instämma i de anföranden och repliker som Lars Gustafsson har haft och samtidigt yrka bifall till den reservation som socialdemokraterna har fogat till socialutskottets betänkande 1979/80:43.

ANITA BRÅKENHJELM (m):

Fru talman! Frågan om behov och utbildning av tandvårdspersonal har i dagens debatt huvudsakligen varit en utbildningsutskottets angelägenhet, detta på grund av tyngdpunkten i propositionen 148. Socialutskottet har emellertid haft att yttra sig, främst då det gäller bedömningen av det generella behovet av personal inom olika kategorier.

Riksförsäkringsverket säger i ett remissyttrande: "Skulle mot förmodan ett eventuellt överskott av tandläkare på vissa orter uppstå, utgår verket från att sedvanliga arbetsmarknadsåtgärder vidtas på samma sätt som för andra yrkesgrupper." Detta förefaller mig vara ett synnerligen cyniskt resonemang och dessutom samhällsekonomiskt ovanligt slösaktigt: att medvetet kosta på unga människor en av de längsta och dyrbaraste utbildningar samhället kan erbjuda med brasklappen att "blir de för många får vi väl omskola dem"!

Det står i dag klart att det redan, även om tandvårdsresurserna är otillfredsställande och ojämnt fördelade över landet, inom flera områden finns ett överskott på tandläkare. Detta leder på dessa orter till en viss risk för överbehandling och till minskad stimulans att omfördela arbetet till förebyggande vård. Det förtjänar påpekas att de förebyggande åtgärderna just inom tandvårdsområdet de senaste åren givit resultat i en revolutionerande förbättring av tandhälsan hos de yngsta – en revolution som ingen annan förebyggande vård eller hälsovård lyckats med. Den inriktningen av arbetet bör givetvis fortsättas.

Som framgår av socialutskottets betänkande, där utskottet citerar tandvårdspersonalutredningens rapport, planerar landstingen en kraftig utökning av antalet tandhygienisttjänster fram till 1983.

Riksdagen har nyligen godkänt förslag till provisoriska åtgärder för att åstadkomma en bättre regional balans på tandvårdsområdet. Även om förslagen i socialförsäkringsutskottets betänkande 1979/80:9 enligt min mening innehåller alltför mycket av tvång och negativa styrmedel, bör man i avvaktan på att riksdagen får tillfälle att ta ställning till 1978 års tandvårdsutredning använda dessa provisoriska styråtgärder. Förhoppningsvis kommer nästa proposition på detta område att innehålla konstruktiva förslag till mera positivt utformade styrmedel för en bättre och rättvisare fördelning av vårdresurserna över landet.

En regional obalans och problem med t. ex. minskad förvärvsverksamhet hos redan utbildade tandläkare, inte minst hos dem i folktandvården anställda, motarbetas inte genom överdimensionering av utbildningen. Det synes motiverat att i dagens situation acceptera den nu aktuella propositionens förslag till dimensionering av tandläkar- och tandhygienistutbildning. Det finns inte heller anledning att ifrågasätta propositionens förslag om godkännande av verksamheten vid därför väl kvalificerade tandtekniska laboratorier oberoende av deras huvudmannaskap. Personalens kompetens och kvaliteten på det utförda arbetet bör vara vägledande för om ersättning skall utgå från tandvårdsförsäringen eller ej.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i dess betänkande nr 43.

STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Nu tvingas jag medverka till en viss förvirring i debatten. Vi diskuterar två utskottsbetänkanden, där tandläkarutbildningen i det ena betänkandet intar en väsentlig plats men bara en liten del i det andra och betydligt större betänkandet. I utbildningsutskottets betänkande upptas nämligen inte bara frågor kring tandläkarutbildningen, utan där behandlas hela vårdsektorn i utbildningsväsendet. Betänkandet omfattar alltså ett mycket stort ämnesområde.

Nu förde vi i höstas en lång debatt om vårdyrkesutbildningen, vilket gör att diskussionen kring vårdfrågorna i dag är ganska dämpad. Raul Blücher har emellertid i sitt inlägg tagit upp två i och för sig intressanta och väsentliga frågor i utbildningsutskottets betänkande, och det är dessa, fru talman, som jag skall inskränka mig till att kommentera.

Raul Blücher kräver att tandhygienistutbildningen skall dimensioneras på ett annat sätt än regeringen föreslår i budgetpropositionen, ett förslag som utbildningsutskottet stöder. Jag håller med Raul Blücher om att det här är ett oerhört viktigt utbildningsområde. Det är allas vårt mål att successivt utöka den utbildningen. Men en information bör rimligtvis lämnas när man diskuterar utbildningskapaciteten, nämligen att det i dag finns 264 utbildningsplatser för tandhygienister, men endast 216 är utnyttjade. Det betyder att vi har en överkapacitet på detta område. Det är olyckligt, därför att vi har överkapacitet också inom många andra vårdutbildningar. Utbildningsutskottet tar särskilt upp frågan och kräver åtgärder för att utnyttja de platser som finns. Det är ganska allvarligt att vi, samtidigt som det råder brist på utbildad

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

arbetskraft, inte har förmåga att utnyttja de utbildningsplatser som finns. Men det är knappast rimligt, fru talman, att nu besluta om ett högre utbildningstal för tandhygienister, när inte befintliga platser är utnyttjade. Låt oss först och främst se till att dessa platser blir utnyttjade och därefter medverka till att successivt skaffa fram fler utbildningsplatser.

Raul Blücher talade därutöver om arbetsmedicin. Vi kan alla hålla med honom om att de arbetsmedicinska frågorna måste beaktas i läkarutbildningen. Det har riksdagen sagt vid flera tillfällen. Dessutom pågår inom UHÄ en översyn av läkarutbildningen med syfte att framlägga förslag om dess innehåll. Utskottet utgår som en självklarhet ifrån att de arbetsmedicinska frågorna beaktas inom UHÄ. Det finns alltså ingen anledning för riksdagen att nu göra ett uttalande på den punkten. Det betyder inte att vi i själva sakfrågan inte skulle vara överens om betydelsen av att de arbetsmedicinska frågorna får en rimlig plats. Om utbildningen i dessa frågor skall omfatta fyra, fem eller sex veckor, eller om den skall fogas in i läkarutbildningen på annat sätt, måste berörda myndigheter först ta ställning till. På den punkten är således riksdagens utbildningsutskott inte berett att nu lämna förslag.

Fru talman! Jag ber att på dessa punkter få yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande. För min egen personliga del ansluter jag mig vad gäller tandläkarutbildningen självfallet till de reservationer som har fogats till de båda utskottsbetänkandena.

BARBRO NILSSON (m):

Fru talman! Sverige och Norge är världens tandläkartätaste länder redan i dag, står det bland mycket annat att läsa i tandvårdspersonalutredningens betänkande. Det är en expertutredning som arbetat sedan 1974 och som kommit fram till att vi bör minska utbildningstakten för tandläkare från 500 till 400 per år.

Bakom utredningens förslag ligger ca fem års arbete inom en stor expertgrupp, där man vägt och värderat ett antal prognoser, baserade på hypoteser men också på en mängd fakta om vad som hittills hänt inom tandvårdens område. Man har kommit fram till att vi bör utbilda maximalt 400 tandläkare per år.

Nu har jag som tandläkare suttit och lyssnat här till hur det har bollats fram och tillbaka mellan 500 och 400 och hur man hela tiden har talat om utbildning. Jag skulle vilja ställa frågan till företrädare för Landstingsförbundet och för de landsting som förordar 500 tandläkare: Har ni exempelvis i er långtidsplanering planerat in arbetsplatser för alla dessa tandläkare? Det är en viktig fråga, som inte alls har belysts här i dag och som betyder väldigt mycket. Att ordna nya kliniker innebär stora investeringar och stora driftskostnader framdeles. Det bör man ha med i beräkningen när man säger att man vill ha minst 500 nya tandläkare om året.

Vi vet att det kommer att släppas ut 2 250 tandläkare fram till 1986, och de skall placeras. Vi har en ny typ av tandvårdsutbildning, där det sista året, AT-tjänstgöringen, skall fullgöras ute på de olika klinikerna. Skall tjänster

vakantsättas, eller kommer det att bli nya tjänster för de här tandläkarna?

De tandläkare som har gjort sin AT-tjänstgöring har vant sig vid att omges med kringpersonal – tandhygienister, tandsköterskor och assistenter – och de kommer att få svårt att gå ut i privat vård direkt. Är man beredd att ta hand om alla dessa tandläkare? Det är ingen mening med att utbilda till arbetslöshet.

För att ni skall förstå det här riktigt, vill jag att vi ett ögonblick tittar på dagssituationen. Målsättningen inom folktandvården är att ge alla barn och ungdomar upp till 19 års ålder en god och kontinuerlig vård. Den målsättningen kommer att vara uppnådd om två å tre år, och exempelvis i Norrbotten är den redan uppnådd.

Vidare har det visat sig att den intensiva satsningen på förebyggande vård har givit nästan otroliga resultat. I framtiden – och ganska snart – kommer man att kunna glesa ut tandläkarbesöken för barn och ungdomar. Man kommer att kunna sätta in det andra vårdteamet som vi har talat om, nämligen profylaxsköterskor och hygienister. De barn som är i riskzonen kommer på det sättet också att få en möjlighet till tätare tandläkarbesök.

Det här gör att det kommer att finnas ett överskott på tandläkartimmar. Dessutom finns det snart ingen regional obalans när det gäller barn- och ungdomstandvården.

Inom vuxentandvården finns det fortfarande en obalans. 80 % av vuxentandvården omhänderhas av privattandläkare. Sedan 1975 råder etableringsstopp fram till 1982. Det blir inga nya privatpraktiker annat än om någon övertar en gammal praktik, dvs. inga unga tandläkare stimuleras att gå ut som privatpraktiker. Det kommer därför att bli väldigt svårt när det blir överskott att få ut dem från folktandvård till privat vård. Därför har de landsting som säger ja till en så stor utbildning av tandläkare som 500 per år ett mycket stort ansvar.

Att vara privattandläkare i dag är inte så lätt. Det är dels ett risktagande, dels ett stort vårdansvar. Dessutom råder stor ovisshet när det gäller tandvårdstaxan. Man måste omge sig med mycket mer kringpersonal än tidigare för att kunna ge sina patienter en fullgod vård.

Jag tycker att här hade vi haft en unik möjlighet att begränsa den offentliga kostnadsexpansionen genom att bara lyda goda råd från en utredning som regeringen själv tillsatt, som har arbetat i fem år och som har kommit fram till det här resultatet.

Jag har inget yrkande. Men, okay, är alla landsting och Landstingsförbundet beredda att ta hand om tandläkarna så är det ju bra. I annat fall har vi utbildat ett stort antal tandläkare för en kvarts miljon kronor stycket, människor som dessutom har stora studieskulder och en framtid där de är hänvisade till arbetslöshet eller till att byta yrke.

Jag kan till sist tala om att redan nu är vakanserna oändligt mycket färre än tidigare. Många tandvårdschefer är förvånade över att det finns så många sökande när det gäller tjänster, till vilka det tidigare inte funnits några sökande. Så är fallet exempelvis på Gotland. Men det beror på att vi 1974

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

ökade intagningen av tandläkare, vilket nu ger utslag i fler färdiga tandläkare.

Fru talman! Jag har inget yrkande, utan jag ville bara tala för tandläkarnas sak. Jag tycker emellertid att man borde ha tagit hänsyn till en så viktig utredning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 43

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Göran Karlsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ivar Nordberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 43 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Göran Karlsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ivar Nordberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160
Nej – 158

Mom. 2–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6 och 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 2004 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 43 mom. 6 och 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 2004 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträk-

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 16

Utbildningsutskottets betänkande 35

Punkt 1

M o m . 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 2004 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 35 punkt 1 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 2004 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 16

M o m . 4-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1726 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 35 punkt 1 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1726 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträk-

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Behov och utbildning av tandvårdspersonal, m. m.

ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303

Nej - 17

M o m . 9-15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Skoglig utbildning och forskning

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:44 med anledning av motioner om skoglig utbildning och forskning.

KERSTIN NILSSON (s):

Fru talman! Forskning och utbildning utgör viktiga utvecklingsfaktorer, så även inom skogsbruket. Ökade krav på miljömässiga hänsynstaganden skapar behov av nya framkomstvägar vad gäller arbetsmetodik. Åtgärder för förbättring av biologiska produktionsprocesser och intensifierad verksamhet rörande förädling och produktutveckling ställer ökade krav på kunskaper. I östra Norrbotten, där skogsbruket utgör huvudnäring, finns behov av utbyggnad och anpassning av utbildning och information till *nya mål* för utveckling av skogsteknik, förädling och marknadsföring.

Fru talman! Jag vill med några synpunkter belysa bakgrunden till motion 938, som tas upp i det betänkande som nu behandlas.

Jag kommer från den del av Sverige som pessimistiskt beskrivits som "landet som ännu är. . ."

I förra veckans regionalpolitiska debatt fick vi höra att det är en sällsynt vacker bygd. Och man kunde ha tillagt att den är rik, rik på naturtillgångar såsom mineraler, den har landets största potentiella vattenkraftsresurser och stora skogsarealer.

Denna landsdel, som ligger vid Sveriges längsta älv, hotas av katastrof. På kort tid har kommuner tappat nära hälften av sin befolkning. Det är de unga som tvingas flytta för att på annat håll skaffa arbete. När man grafiskt beskriver befolkningens sammansättning kan man inte längre få det till en pyramid, trots att landsdelen tidigare hade ett födelseöverskott som var dubbelt så högt som genomsnittet för landet som helhet.

De äldre - pensionärerna - är nu en dominerande befolkningsgrupp. Det är en gränsbygd jag talar om. En av av gränsbygdens utlokaliserade, Fritz Niemi, pedagog och tillika författare, skriver i Näckrosors land:

"Bilderna av en gammal vinkande far och mor på förstugetrappan går aldrig att radera ut -

Styvmoder Svea - Du har ej rätt

att behandla Dina barn så –
allra minst när järnmalm skaver
Dina fötter.”

Många gånger har vi fått veta att om vi kommer med vettiga förslag – idéer – så skall dessa idéers bärkraft seriöst och generöst prövas. Man har också givit oss rådet att nya verksamheter bör knytas till befintliga naturtillgångar.

En sådan idé tas upp i motion 938. Förslaget har prövats inte bara på det lokala planet utan också på det regionala och befunnits hållbart.

Det är fråga om att utröna förutsättningarna för en skogsforskningsanstalt för övre Norrland, lokaliserad till Pajala kommun. För varje skogligt intresserad torde det vara bekant att forskning och utvecklingsarbete beträffande skogsarealer på avsevärd höjd över havet är starkt eftersatt i vårt land. Dåvarande landshövdingen Manfred Näslund, tidigare professor och chef för statens skogsforskningsinstitut, framhöll detta i sin Tornedalsutredning.

Gör man en jämförelse med vårt östra grannland Finland, finner man att på motsvarande breddgrader där finns såväl skogsforskningsstation som skogsforskningsanstalt.

En satsning på forskning och utvecklingsarbete skulle skapa effektivare skogsbruk på väldigt stora arealer och därmed också arbete åt många unga och även kvinnor.

All expertis är enig om att forskning lönar sig. Det är en satsning i verklig mening – en investering – för framtiden.

I motionen exemplifierar vi 14 angelägna forskningsområden, alltifrån skogsvård till skogspatologi och skogsbrukets företags ekonomi i Nordsvrige.

Vid motionsbehandlingen har inte utskottet iakttagit den generositet som i skilda sammanhang utlovats.

Fru talman! Jag har inledningsvis kort beskrivit den prekära situationen i Pajala, Övertorneå och Överkalix, och i motion 938 har presenterats förslag till en åtgärd, en realistisk satsning. Utskottet lämnar emellertid motionen utan vidare åtgärd. Utskottet skriver: ”--- det är viktigt att man i den skogligen forskningen beaktar också de speciella problem och möjligheter som karakteriserar skogsbruket i Norrbotten. Syftet med motionen i detta hänseende bör dock enligt utskottets mening kunna tillgodoses på annat sätt än genom en så resurskrävande satsning från samhällets sida som inrättandet av en helt ny forskningsanstalt nödvändigtvis skulle innebära.”

Jag kan inte förstå att en riksdagsledamot från Norrbotten, som väl känner till förutsättningarna, kan gå med på en sådan skrivning.

Efter det borgerliga maktövertagandet har den regionalpolitiska utvecklingen i Norrbotten avbrutits. Borgerliga ekonomer förespråkar flyttning som enda åtgärd. Man hänvisar till lågkonjunktur, till att det råder depression i vårt land. En pessimism breder ut sig där ingen utveckling syns möjlig.

Borgerliga ekonomer talar om det glada 60-talet och den utvecklingsop-

timism som kännetecknade de tidigare decennierna och början av 1970-talet som någonting som för alltid är förbi och förlorat.

Jag vill, fru talman, erinra om att också 1800-talets liberala nationalekonomer, med Thomas Malthus och John Stuart Mill i spetsen, ofta såg mörkt på mänsklighetens framtid. De räknade med att "den avtagande avkastningens lag", som benämningen var, skulle omöjliggöra för en växande befolkning att höja sin levnadsstandard. Den viktiga produktionsfaktorn jord, dvs. naturresurser innefattande även skog, uppfattades som mer eller mindre konstant. Nyodlingar, innovationer, tekniska framsteg och en progressiv ekonomisk politik har emellertid präglat den ekonomiska utvecklingen sedan den tid då nationalekonomin kallades "the dismal science". Vad som behövs nu är en ny giv, liksom på 1930-talet.

Sverige beskrivs ibland av skickligare tecknare i våra dagstidningar som en skuta med framträdande regeringsledamöter vid roret. Till bilden i dag hör också att det råder passivitet på skutan Sverige-Svea.

Med en sådan teckning i bakgrunden och i anslutning till den katastrofala situationen i de tre nämnda kommunerna, vill jag projicera några bilder av en folkkär svensk diktare:

En man (en bygd är naturligtvis maskulin).

En man är vräkt över bord, kapten. – Jasså!

Ännu kan en lina den arme nå. – Jasså!

Den minnesgode erinrar sig fortsättningen – men låt det inte bli ödet för en hel gränsbygd!

Med den förhoppningen, fru talman, har jag för dagen inget särskilt yrkande.

FILIP JOHANSSON (c):

Fru talman! Ja, detta var i sanning ett hembygdstal, som skulle ha försvarat sin ställning på vilken hembygdsfest som helst. Det råder inget tvivel om den saken. Jag håller självfallet med Kerstin Nilsson om att vår bygd är fin. Även Tornedalen är utomordentligt fin, ja så fin att det inte alls skulle skada med en skogshögskola där. Jag skulle inte ha något emot det. Men jag tror att det ändå finns anledning att vara litet grand realistisk i sina önskedrömmar.

Vi har i vår tid haft en skogsskola i Älvsbyn. Det var inte en skogsforskningsanstalt och inte en högskola, men det var en skogsskola och den lades ned. Också den var utomordentligt vackert belägen, men det hjälpte inte. Det var inte under denna regerings tid, så det kan knappast ha varit felet. Situationen var dock den att skolan av allt att döma inte behövdes.

När det gäller en skogsforskningsanstalt i Pajala vill jag bara konstatera att vi ändå har kommit dithän att vi har fått en del av skogshögskolan till Umeå. Det gör ju att den i sin undervisning också använder sig av vissa av de områden som finns både i Norrbotten och i Västerbotten.

Med en realistisk bedömning har vi från jordbruksutskottet tagit ställning till motionen. Vi är på det klara med att det inte finns någon möjlighet att förverkliga de utomordentligt vackra tankar som Kerstin Nilsson här har givit

uttryck för. Man måste ändå komma med saker och ting som är litet mer realistiska.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

GUNNAR OLSSON (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Såsom framgår av det betänkande som vi nu behandlar har den socialdemokratiska utskottsgruppen i motion 935 yrkat på en utredning med uppgift att se över den eftergymnasiala skogliga yrkesutbildningen. Vår utskottsgrupp har ansett det nödvändigt med en total översyn rörande den eftergymnasiala skogliga yrkesutbildningen, innan antalet utbildningsplatser ytterligare utökas. Utskottet delar dessa synpunkter, vilket har resulterat i ett tillkännagivande till regeringen.

I följdmotion 435 från oss socialdemokrater från Värmland har vi begärt att det vid en sådan översyn tas hänsyn till den outnyttjade utbildningskapacitet som i dag finns vid Värmlands och Örebro läns skogsskola, Gammelkroppa i Filipstads kommun. En motion med liknande yrkande har också väckts av övriga ledamöter på vår länsbänk med Karl-Eric Norrby såsom första namn.

Innan vi i utskottet behandlade de här motionerna gjordes ett besök i Gammelkroppa för att på ort och ställe ta del av den utbildningsresurs som här finns tillgänglig. Jag tror att detta besök var av stort värde, därför att det visade att här finns en icke fullt utnyttjad utbildningsresurs vad gäller utbildning av skogstekniker.

I Sverige tas f. n. in 90 elever per år till skogsteknikerlinjen. En utökning till 120 har övervägts, och vid en sådan ökning anser vi motionärer från Värmland att en mindre del utan olägenhet bör kunna lokaliseras till Gammelkroppa. Behovet av skogstekniker kommer enligt all sakkunskap på det här området att öka i svenskt skogsbruk. Som jämförelse kan jag nämna att det i Finland tas in 120–130 studerande per år för utbildning till skogstekniker.

Fru talman! Våra krav från Värmland och från Örebro län har fått en som vi tycker fullt godtagbar behandling i utskottet. Därför har jag inget annat yrkande än utskottets, men jag vill gärna passa på tillfället att som representant för Värmland uttrycka den förhoppningen att Gammelkroppa skogsskola kommer att tas med i de överväganden rörande skogsteknikerutbildningens dimensionering som aktualiseras genom det beslut vi skall fatta nu i dag om en total översyn av utbildningen på det skogliga området.

Med detta anförande, i vilket Sune Johansson (s) instämde, var överläggningen avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Skoglig utbildning
och forskning*

§ 3 Föredrogs

Justitiekommitténs betänkande

1979/80:43 med anledning av propositionen 1979/80:153 om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Utskottets hemställan bifölles.

§ 4 Ordningsvakter och bevakningsföretag

Föredrogs justitiekommitténs betänkande 1979/80:44 med anledning av propositionen 1979/80:122 om ordningsvakter och bevakningsföretag jämte motioner.

I proposition 1979/80:122 hade regeringen (justitiedepartementet) dels efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ordningsvakter,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande,
4. lag om ändring i lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt,
7. lag om ändring i vapenlagen (1973:1176),
8. lag om ändring i lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
9. lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940:383),
10. lag om ändring i lagen (1943:881) om polisens ställning under krig,
11. lag om ändring i lagen (1974:191) om bevakningsföretag, dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad i propositionen hade anförts om utbildningen av väktare.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås en lag om ordningsvakter. Enligt den nya lagen skall ordningsvakter kunna förordnas att medverka till att upprätthålla ordningen vid offentliga tillställningar, allmänna sammankomster, badplatser, lägerområden samt lokaler eller platser för sport, spel eller annan sådan verksamhet liksom vid lokaler eller utrymmen där alkoholdrycker serveras till allmänheten. Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt skall ordningsvakter kunna förordnas även i andra fall. I lagen regleras vidare bl. a. kvalifikationskrav, förordnande och allmänna åligganden för ordningsvakter. I propositionen behandlas även andra frågor beträffande ordningsvakter. Dessa gäller bl. a. befogenheter, utbildning och utrustning samt avgränsningen av ordningsvakternas verk-

samhet från polisens. Ändringar som berör ordningsvakterna föreslås även i bl. a. brottsbalken, lagen (1938:274) om rätt till jakt och lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

I propositionen föreslås också ändringar i lagen (1974:191) om bevakningsföretag. Ändringarna innebär bl. a. att kravet på auktorisation för bevakningsverksamhet utvidgas samt att underlag skapas för en bättre tillsyn över bevakningsföretagen. Vidare berörs frågan om utbildning för den personal som är anställd i ett bevakningsföretag och har till uppgift att utföra bevakningstjänst (väktare).

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1981.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1979/80:1968 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade att avslå propositionen 1979/80:122 och att hos regeringen hemställa om nytt förslag grundat på i motionen anförda riktlinjer, och

1979/80:1969 av Åke Wictorsson m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts i anslutning till propositionen 1979/80:122 om ordningsvakter m. m., a) om ordningsvakternas klädsel och deras skyldighet att följa anordnares anvisningar, b) om att tillstånd att förmedla vaktuppsdrag skulle utfärdas av arbetsmarknadsstyrelsen, c) om att även tillsynspersonal för naturvårdsprojekt borde kunna utrustas med ordningsvaktsbefogenheter.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande avslag på proposition 1979/80:122 skulle avslå motion 1979/80:1968.

2. att riksdagen beträffande tillsynspersonal för naturvårdsobjekt skulle avslå motion 1979/80:1969 i denna del.

3. att riksdagen beträffande ordningsvaktens klädsel skulle avslå motion 1979/80:1969 i denna del.

4. att riksdagen beträffande förmanskap över ordningsvakter skulle avslå motion 1979/80:1969 i denna del.

5. att riksdagen beträffande förmedling av ordningsvaktsuppsdrag skulle avslå motion 1979/80:1969 i denna del.

6. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ordningsvakter med den ändringen att 6 § skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande en redaktionell jämkning av lagtexten.

7. att riksdagen skulle anta 22 kap. 14 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken.

8. att riksdagen skulle anta 24 kap. 2 § i det under 7 nämnda förslaget med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande en redaktionell jämkning av lagtexten.

9. att riksdagen beslutade dels att 24 kap. 3 § brottsbalken skulle ha av utskottet angiven lydelse, dels att härav betingad ändring skulle vidtas i ingressen till det under 7 nämnda förslaget.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

Tisdagen den
3 juni 1980

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

10. att riksdagen skulle anta övergångsbestämmelserna i det under 7 nämnda förslaget.

11. att riksdagen skulle anta 1 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:191) om bevakningsföretag med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande en redaktionell ändring av lagtexten.

12. att riksdagen beslutade dels att 2 § lagen (1974:191) om bevakningsföretag skulle ha av utskottet angiven lydelse, dels att härav betingad ändring skulle vidtas i ingressen till det under 11 nämnda förslaget.

13. att riksdagen skulle anta det under 11 nämnda förslaget i den man det inte omfattades av utskottets hemställan ovan.

14. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande.

15. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m..

16. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m..

17. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt.

18. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176).

19. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m..

20. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940:383).

21. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1943:881) om polisens ställning under krig.

22. att riksdagen beträffande väktarutbildningen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört i detta hänseende.

Reservation hade avgivits *beträffande förmedling av ordningsvaktsuppdrag* av Lisa Mattson, Eric Jönsson, Arne Nygren, Lilly Bergander, Hans Pettersson i Helsingborg, Helge Klöver och Karl-Gustaf Mathsson (alla s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:1969 i denna del som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört i detta hänseende.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Ropen efter fler poliser, utökad bevakning och hårdare tag i största allmänhet är tecken på ett samhälle i nödsituation. I skuggan av bristande framtidstro, i avsaknad av en konstruktiv debatt om lösningen av viktiga framtidsproblem, i skuggan av passivitet inför utslagning och

arbetslöshet och i brist på meningsfulla uppgifter för individerna i samhället ökar naturligtvis brottslighet, främlingskap och droganvändning.

I det här läget, som man skulle kunna karakterisera som den övermogna kapitalismens epok, växer den privata ordningsvaktverksamheten, det blir en ökad bevakning av affärscentra och allmänna platser, och ett motsatsförhållande mellan vanliga medborgare och dessa bevakare växer fram.

Uppgifterna för ordningsvakter är ofta av polisiär typ, och man börjar bli rädd för att det skall ske en sammanblandning mellan ordningsvakter och poliser. Man har också på sina håll karakteriserat framväxten av väktarna och ordningsvakterna som att det skapas ett slags reservkår, ett slags poliskår. Väktarutredningen anser det vara olyckligt att en sammanblandning av polisens arbetsuppgifter med väktarnas och ordningsvakternas har skett. För att inte bevakningsföretagen skall uppfattas som en privat hjälpkår, säger man, är det angeläget att bryta den här utvecklingen.

Det här har naturligtvis också uppmärksammats av arbetarrörelsens organisationer. Jag vill särskilt nämna remissyttrandena över betänkandet om ordningsvakter och bevakningsföretag från L.O. TCO och Folkparkernas centralorganisation, där man har pekat på att det är nödvändigt med en klar skillnad mellan ordningsvaktens och polisens funktioner. LO säger t. o. m. – det är ännu starkare – att ordningsvakternas polisiära uppgifter måste begränsas starkt jämfört med nuläget.

Vi i vpk är av samma uppfattning, och vi anser inte att det framlagda lagförslaget tillgodoser dessa synpunkter.

Vi är naturligtvis positiva till att man börjar reglera förhållandena kring ordningsvakter och bevakningsföretag. Kvalifikationskrav, utbildning och sådant som behandlas i lagförslagen är en bra början, men vi har svårt att se hur man skall kunna avgränsa ordningsvakternas uppgifter gentemot polisens genom att ge dem i stort sett samma befogenheter.

Om man vill avgränsa ordningsvakternas uppgifter i förhållande till polisens, borde man väl inte ge ordningsvakt samma rätt som polis att använda våld. Om man vill avgränsa, borde man väl inte heller ge ordningsvakt rätt att delta i kroppsvisitation eller husrannsakan. Om man vill avgränsa, borde man dessutom inte ge ordningsvakt möjlighet att tillämpa I.TO, som ju redan är en omdiskuterad lag och som dessutom är under omprövning och utredning – man väntar ju att det skall komma ett betänkande om I.TO redan i sommar, men trots det tar man inte chansen att förändra på den här punkten när man nu skall förändra förhållandena kring ordningsvakter och bevakningsföretag. Det rimliga hade varit att man med propositionen begagnat tillfället att verkligen förändra på det här området och åstadkomma den skillnad som de flesta remissinstanser och också utredningarna förordat.

Det som man såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet och i utredningarna säger sig vilja uppnå anser jag att man helt missar genom att inte omarbete lagförslaget i den riktning som vi har krävt i vår motion. Därför yrkar jag bifall till vpk-motionen nr 1968.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Riksdagen står nu i begrepp att besluta om en lagreglering och en bättre kontroll i fråga om ordningsvakter och bevakningsföretag. Denna reform är efterlängtd. Det har varit otillfredsställande att det ökande utnyttjandet av ordningsvakter och bevakningsföretag skett i former som inneburit att man saknat nödvändig samhällelig insyn och uppsikt över verksamheten som sådan. Så när som på en punkt har justitieutskottet också kunnat enas i sin uppfattning, och på alla principiellt väsentliga områden tillstyrker utskottet regeringens proposition i frågan.

Vänsterpartiet kommunisterna har emellertid i en motion yrkat avslag på hela propositionen. Vi har här hört Hans Petersson i Hallstahammar redogöra för orsaken härtill. Att vpk har ett annat synsätt i dessa frågor är i och för sig inte överraskande, och att man förordar förstatligande av all väktar- och ordningsvaktsverksamhet är följdriktigt med tanke på den samhällssyn vpk har. Men även med beaktande av detta borde vpk kunna erkänna att de steg som nu tas är behövliga och att de innebär förbättringar. Bakgrunden utgörs av det förhållandet att verksamhet av denna art måste vara underkastad en ingående insyn från samhällets sida.

Vi får nu en lag om ordningsvakter, vilket vi saknat hitintills. Ordningsvakternas befogenheter klarläggs och regleras. Den grundläggande regeln om att ordningsvakterna lyder under polisen fastläggs, liksom polisens grundläggande ansvar för allmän ordning och säkerhet. Ordningsvakternas befogenheter vad gäller våldsanvändning under sina uppdrag regleras i särskild ordning, och här finns också en klar avgränsning av deras befogenheter i förhållande till polisens. Kravet på auktorisation för bevakningsverksamheten utvidgas, och kraven på väktarutbildningen skärps.

Sammanfattningsvis innebär alltså förslaget en ordentlig uppstramning av denna verksamhet, en verksamhet som under överskådlig framtid måste utgöra ett nödvändigt komplement till det skydd som polisen och andra samhällsorgan kan bistå med. Jag vill i det sammanhanget gärna säga att ordningsvakter och väktare i det avseendet gör viktiga samhällsinsatser när det gäller rättssäkerheten och tryggheten.

På en punkt har utskottet inte kunnat enas. Det gäller frågan om förmedling av ordningsvaktsuppdrag. Den socialdemokratiska reservationen förordar att i princip alla former av förmedling inom området underkastas tillståndsplikt.

Rättsreglerna inom detta område är snåriga och, mot bakgrund av vad remissinstanserna har yttrat över ordningsvaktsutredningens förslag, kanske också oklara. Det är uppenbarligen inte helt klart om de ordningsvakter som tillhör en ordningsvaktsförening som förmedlar uppdrag är att betrakta som arbetstagare i förhållande till den som utnyttjar vakten i fråga.

Vidare är det av betydelse för bedömningen i vilken form förmedlingen bedrivs samt om och på vilket sätt ersättning för förmedlingsuppdragen utgår.

Vi har en arbetsförmedlingslag som skall reglera dessa frågor, och enligt

denna lag ankommer det på arbetsmarknadsstyrelsen att göra de prövningar i de enskilda fallen som kan behövas.

Sedan utskottet avgivit sitt betänkande har regeringen på förslag av arbetsmarknadsministern meddelat direktiv till den utredning som skall kartlägga arbetsmarknaden för vissa anställda inom kontorsservicebranschen och på kulturområdet, s. k. artistförmedling.

Departementschefen säger i anslutning härtill – och detta är av klar betydelse för de spörsmål vi nu diskuterar – att det också vid sidan av den offentliga arbetsförmedlingen förekommer verksamhet som innebär anskaffande av anställning åt arbetssökande. Många gånger kan det ifrågasättas om en sådan verksamhet är förenlig med arbetsförmedlingslagen. Han förordar därför att utredningsuppdraget får omfatta dessa verksamheter. Utredaren skall bl. a. pröva om det är möjligt att klarare ange vad för slags verksamhet som bör falla in under lagen.

Utskottets majoritet var också införstådd med att detta problem förtjänade uppmärksamhet från statsmakternas sida. Utskottet skriver: "Utskottet utgår från att regeringen, om utvecklingen ger anledning därtill, vidtar erforderliga åtgärder".

Fru talman! Mot denna bakgrund, och då det efter det beredningsarbete jag nyss berörde alls inte är givet att lösningen på problemet med förmedling av ordningsvaktsuppdrag skall sökas och lösas efter de linjer som anges i den socialdemokratiska reservationen, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill göra ett tillrättaläggande gentemot den föregående talaren.

Det är inte så att vi inte anser att det skulle vara något behov av reglering. Tvärtom sade jag ju att vi är positiva till en reglering och att man kommer till rätta med både förordnanden och återkallande av sådana liksom att man börjar ta tag i utbildningen.

Vad jag kritiserade var att man knappast uppnår någon skillnad gentemot polisiär verksamhet – det som man i flera olika instanser och utredningar har uttryckt var så viktigt och som även utskottet självt skriver i betänkandet. Det blir inte någon skillnad mot polisens verksamhet genom att man praktiskt taget jämställer ordningsvakterna med polisen, t. ex. i fråga om när de skall kunna använda LTO, som ju är en mycket omdiskuterad lag.

Vi tycker att man skulle ha omarbetat hela lagförslaget i enlighet med det förslag som vi fört fram i vår motion. På så vis hade man ändå fått en lag och en lag som vi tycker hade varit betydligt bättre. Jag måste notera att när man vanligtvis behandlar exempelvis LTO-frågan, avstyrker man våra motioner med hänvisning till att det snart skall tillsättas en utredning, men i det här fallet har man tydligen inga sådana "väntans tider", utan man tycker att man kan fullfölja propositionens förslag trots att det snart skall komma en utredning. Det tycker jag verkar litet principlöst.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja säga att propositionen och utskottsbetänkandet inte är grundade på någon principlöshet, utan att det snarare är på det sättet att vi här vill klarlägga de principiella gränser som skall reglera ordningsvakter och bevakningsföretag i relation till polisen. Det framgår klart att vi är underställda den polisiära myndigheten och den polisiära verksamheten.

Man kan naturligtvis alltid ha olika uppfattningar om vilka befogenheter de olika institutionerna och personerna skall ha. Men utifrån den erfarenhet vi har när det gäller behov av befogenheter också för ordningsvakter och bevakningsföretag har utskottet ansett det rimligt att ansluta sig till det förslag som är presenterat i propositionen.

Om vi nu i enlighet med vad Hans Petersson i Hallstahammar förordar skulle företa en ny omfattande utredning är det ganska klart att vi ändå inte skulle hamna på samma uppfattning, eftersom det är en rätt stor principiell skillnad mellan våra uppfattningar. Till detta kommer att det tar ganska lång tid innan vi skulle få fram det beslut som alla ändå är överens om att vi måste fatta så snabbt som möjligt för att få till stånd de här klara gränsdragningarna.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (ypk) replik:

Fru talman! Det är riktigt att man måste fatta beslut snabbt. I ett okontrollerat och oplanerat samhälle växer problemen oss över huvudet, motsättningarna ökar i samhället, det blir en utslagning av människor, arbetslöshet osv. Allt fler anställer bevakningspersonal i tron att det är lösningen på problemen. Och så står vi plötsligt inför ett gigantiskt regleringsproblem. I stället borde man naturligtvis förebygga behovet av ordningsvakter och väktare genom åtgärder på andra viktiga samhällsområden.

Jag tycker emellertid inte att det behövs några nya utredningar. Det skulle räcka att vi beaktar de viktiga slutsatser som de redan gjorda utredningarna har kommit till, där man säger att vi måste skilja på polis och ordningsvakter och se till att ordningsvakterna inte uppfattas som reservpoliser. Det skulle skapa nya motsättningar i samhället som inte är hanterbara.

Jag kan också hänvisa till vad som skrivs i det senaste numret av Handelskammartidningen, som vi alla får i våra fack. Man pekar på att en väktare inte bör ha en direkt polisiär roll. När han har det, skapar det problem. Man menar att väktaryrket bör vara mer serviceinriktat – väktaren skall tillhandahålla upplysningar, ge tillrättavisningar osv. – på ett sätt som inte är jämförbart med polisiär verksamhet. Då skulle väktare och ordningsvakter kunna fungera på ett smidigare sätt och vi skulle slippa många av de problem som jag tror kommer att skapas om vi fortsätter på den inslagna vägen.

GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill understryka att det i fråga om befogenheter är skillnad mellan väktare och ordningsvakter – vi skall inte blanda samman de båda begreppen.

Jag delar Hans Peterssons uppfattning att visst är det bäst om man i ett samhälle inte behöver ordningsvakter eller poliser i den utsträckning som vi har. Jag delar också uppfattningen att vi skall sätta in åtgärder för en förebyggande verksamhet. Detta är också något som vi ständigt sysslar med i denna kammare inom ramen för andra förslag som läggs och bereds. Men utifrån den erfarenhet vi har vet vi att också upprätthållandet av den allmänna ordningen är en viktig del i den totala samhällsfunktionen. Såväl poliser som ordningsvakter och väktare fyller därför viktiga funktioner. Här finns, jag vill än en gång hävda det, klara gränser mellan å ena sidan polisens och å andra sidan ordningsvakternas och väktarnas uppgifter och befogenheter. Det är inte fråga om att vi skapar något slags reservpoliser eller epapoliser. De uppgifter som utförs av väktare och ordningsvakter är väldigt viktiga för vår gemensamma målsättning att upprätthålla den allmänna ordningen.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Petersson i Hallstahammar anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LISA MATSON (s):

Fru talman! Det är ett ganska enigt utskott som står bakom betänkandet. Det är bara på en punkt som vi i oppositionen har sett oss nödsakade att avge en reservation. Den baserar sig på motion 1969, som har väckts av en av ledamöterna i ordningsvaktsutredningen. Motionen tar upp ett som vi anser ganska viktigt problem, nämligen ordningsvaktsföreningarnas roll i fråga om förmedling av ordningsvakter.

Det finns som vi alla vet ett stort antal ordningsvaktsföreningar, som inte bara tillvaratar medlemmarnas intressen rent fackligt utan också mot avgift förmedlar ordningsvakter till främst anordnare av offentliga danstillställningar. Motionären pekar också på att förmedlingsuppdragen utförs efter viss turordning. Det kan vara väldigt problematiskt. Det motverkar vår strävan att skapa samband mellan ordningsvakter och anordnare och att etablera normala arbetsmarknadsförhållanden.

Vi har i den socialdemokratiska reservationen tagit intryck av motion 1969. Vi har framför allt fäst oss vid den stora betydelse som verksamheten har för fördelning av ordningsvaktsuppdragen. Vi tycker det är nödvändigt att förmedlingen är underkastad insyn och kontroll från samhällets sida. Det kan synas minst lika angeläget för denna verksamhet som för den övriga verksamheten inom området, vilken nu i propositionen verkligen föreslås bli reglerad och stå under samhällskontroll. Vi måste framför allt ta hänsyn till att det gäller människor med särskilda befogenheter. Därför hävdar vi att man bör överväga en ordning där i princip alla former av förmedling inom

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ordningsvakter
och bevaknings-
företag*

området underkastas tillståndsplikt.

Utskottsmajoriteten har inte velat tillstyrka motionen, utan man har avstyrkt den. Göte Jonsson har nu pekat på de utredningsuppdrag som arbetsmarknadsdepartementet lämnade för någon vecka sedan. I direktiven, som delvis lästes upp, behandlas just hithörande förhållanden. Där talar man också om huruvida det kan ifrågasättas om denna verksamhet är förenlig med arbetsförmedlingslagen, och statsrådet förordar att utredningsuppdraget får omfatta även dessa verksamheter. Det är alltså att notera att chefen för arbetsmarknadsdepartementet har gått längre än chefen för justitiedepartementet ansåg sig kunna göra när propositionen skrevs. Det förefaller nu i efterhand som om det hade varit klokt av utskottsmajoriteten att ansluta sig till oss i de krav som förekommer i reservationen.

Jag skall, fru talman, be att få yrka bifall till alla delar av hemställan i justitieutskottets betänkande 44 utom under mom. 5, där jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Majoriteten har i utskottet klart sagt ifrån att vi utgår från att regeringen följer utvecklingen och vidtar – om man gör den bedömningen – erforderliga åtgärder. Då är det naturligt, som vi har sett det, att det sker inom det fackdepartement där man behandlar just de här frågorna, och det är arbetsmarknadsdepartementet. Jag tycker, i motsats till vad utskottets vice ordförande Lisa Mattson sagt, att vi från utskottsmajoritetens sida i stor utsträckning har fått rätt när det gäller det faktum att regeringen noga har följt verksamheten. I och med detta är det egentligen väldigt liten skillnad mellan majoriteten och reservanterna i utskottet. Men jag vill fortfarande vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

LISA MATTSON (s):

Fru talman! Utskottsmajoriteten tänker i futurum, medan arbetsmarknadsdepartementet tänker i imperfektum eller i varje fall i presens och vill omedelbart gripa sig an de här problemen genom att tillsätta en utredning.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1968 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Petersson i Hallstahammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 1 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1968 av Lars Werner m. fl.

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Petersson i Hallstahammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 17

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Lisa Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lisa Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkande 44 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Lisa Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lisa Mattson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 159

Mom. 6-22

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 5 Ökad prisövervakning på boendeområdet m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1979/80:59 med anledning av motioner om ökad prisövervakning på boendeområdet m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1979/80:1507 av Essen Lindahl (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen sagts om behovet av snara initiativ från regeringens sida för att möjliggöra en intensifierad prisövervakning på boendeområdet, samordnad med annan prisövervakning och skött av statens pris- och kartellnämnd. (Denna motion hade remitterats till civilutskottet och sedermera överlämnats till näringsutskottet.).

Tisdagen den
3 juni 1980

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

1979/80:1555 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits
att riksdagen uttalade

1. att prisstopp snarast borde införas på byggnadsmaterial och olja för bostadsuppvärmning,
2. att överväganden och förslag snarast borde föreläggas riksdagen rörande åtgärder som ledde till sänkning av priserna på byggnadsmaterial och olja för bostadsuppvärmning.

Utskottet hemställde

1. beträffande intensifierad prisövervakning på boendeområdet att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1507.
2. beträffande prisstopp på byggnadsmaterial och eldningsolja att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1555.

Reservation hade avgivits *beträffande intensifierad prisövervakning på boendeområdet* av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Waäg, Lilly Hansson, Thage Peterson, Rune Jönsson och Wivi-Anne Radesjö (alla s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:1507 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anført.

SIVERT ANDERSSON (s):

Fru talman! Boendekostnaden är en av de mest betungande posterna i hushållens utgifter. Beräkningar visar att boendekostnaderna svarar för 25 % av den privata konsumtionen. Det är också allmänt känt att boendets kostnader är mycket ojämnt fördelade.

Det framstår i dag som en direkt nödvändighet att det organiseras en planmässig prisövervakning på boendeområdet. För två år sedan föreslog en statlig utredning att uppgiftsskyldighetslagen skulle ändras så, att den blir tillämplig även på fast egendom.

I reservation till näringsutskottets betänkande hävdar vi socialdemokrater att regeringen omedelbart bör ta initiativ till en samlad prisövervakning genom SPK.

Tillräckliga kunskaper finns om problemen för att göra detta omedelbart.

Staten har ett ansvar för att effektiva åtgärder utarbetas och genomförs mot kostnadsstegringarna.

De borgerliga regeringarna har misskött kostnadsfrågorna. Åtgärderna har varit valhänta, kommit för sent och tyvärr ofta helt uteblivit.

Särskilt angeläget är det att komma åt orsakerna till entreprenadprisutvecklingen på boendeområdet.

Nu anmäler bostadsministern att en särskild utredare skall pröva frågorna om byggnadspriser och utvecklingen av byggkostnaderna inom bostadsbyggandet. En försenad utredning om konkurrensförhållandena inom bostadsbyggandet görs inom SPK.

Vi anser att situationen när det gäller bostadskostnadsutvecklingen är så

alarmerande, att omedelbara åtgärder måste sättas in.

Förslag bör snabbt lämnas till riksdagen om hur en effektiv prisövervakning på boendeområdet skall organiseras.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Priserna på byggmaterial har ökat mycket kraftigt under andra hälften av 1970-talet och har som bekant slagit igenom i stora hyreshöjningar och ökning av boendekostnaderna, framför allt för nyproduktionen men även för äldre bebyggelse i flerbostadshusen. De ökade materialpriserna svarar för den större delen av de produktionskostnadsökningar som skett sedan år 1974. Den kraftiga stegringen av priserna på byggnadsmaterial har emellertid inte ägt rum bara under senare delen av 1970-talet; även under början av 1970-talet ökade priserna på byggnadsmaterial betydligt mer än den allmänna prisnivån.

Pris- och kartellnämnden och statistiska centralbyrån har, liksom andra undersökningar och olika utredningar, klart visat att den enorma prisstegringen på byggnadsmaterial kunnat ske trots att en stor del byggaror under olika tider varit föremål för prisövervakning i någon form. I takt med att priserna inom byggmaterialindustrin skjutit i höjden och entreprenörer och spekulanter ökat sina vinster på bostadsmarknaden har bostadsbyggandet privatiserats och andelen småhus ökat på bekostnad av andelen flerfamiljshus.

Ett prisstopp på allt byggnadsmaterial och en ökad prisövervakning i syfte att pressa ned priserna skulle bli ett verksamt bidrag i kampen mot hyresutplundringen och de ständigt ökade boendekostnaderna. Jämsides med en effektiv prisreglering måste givetvis andra åtgärder till för att stoppa den nuvarande hyresutvecklingen och pressa ned boendekostnaderna. Det måste, som vi från vänsterpartiet kommunisterna i olika sammanhang föreslagit, ske bl. a. genom ett särskilt riktat statligt stöd till de kommunala bostadsföretagen och en omfördelning av subventionerna inom bostadssektorn genom att medel överföres från ägarsektorn till hyressektorn. Andra konkreta åtgärder är fortsatta underhålls- och hyresförlustlån, lägre ränta och längre amorteringstider på allmännyttans bostadslån.

Fru talman! Som vanligt talar man i utskottsbetänkandet från näringsutskottets majoritet – delvis med hänvisning till en likaledes borgerlig majoritets yttrande från civilutskottet – om att man skall lita till konkurrensen på byggmaterialmarknaden, till pågående och nyligen tillsatta utredningar och till kontroll över prisutvecklingen och uppgiftsskyldighet. Detta gör man trots att man måste vara väl medveten om att konkurrensen i stort sett är satt ur spel, att pågående och nya utredningar inte kommer till rätta med dagens problem och pågående kraftiga prisökningar och att den kontroll och den uppgiftsskyldighet som nu förekommer är helt otillräckliga.

Av utskottsbetänkandet framgår vidare att man tydligen inte anser att orsakerna till de skyhöga byggkostnaderna är ordentligt utredda eller kartlagda och att man därför inte nu är beredd att föreslå några åtgärder.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Ökad prisövervakning på boendeområdet m. m.

Tisdagen den
3 juni 1980

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

Även om det finns brister i olika undersökningar och utredningar som har gjorts, så har dessa ändå entydigt visat på några saker: att konkurrensen på byggmaterialområdet är så gott som obefintlig, att byggmaterialindustrin i stor utsträckning själv bestämmer sina priser och sätter dem högre och högre, att byggmaterialmarknaden behärskas av ett fåtal storföretag och att byggmaterialbranschen fortfarande är en jätte inom svensk industri som står för närmare 10 % av Sveriges samlade produktion med en försäljning på mellan 15 och 20 miljarder kronor per år.

Utöver prisstopp och andra åtgärder som leder till sänkning av priserna på byggnadsmaterial har vpk i motion 1555 föreslagit prisstopp och åtgärder för prissänkningar på olja för bostadsuppvärmning. En betydande del av de ökade boendekostnaderna är beroende av de mycket kraftiga prisstegringarna på eldningsolja. Till skillnad från många andra varuområden har dessa prishöjningar sällan eller aldrig ifrågasatts, även om de varit föremål för anmälnings- och uppgiftsskyldighet samt tidvis varit underkastade prisreglerande åtgärder. Regeringen har fastställt högstpriser, som man med jämna mellanrum medgett höjningar av. Exempelvis har högstpriset på eldningsolja I under tiden 1 juli 1978–25 mars 1980 stigit med över 100 %!

Vid tillfällen då det varit diskussion om priset på eldningsolja och förslag om hårdare attityd mot oljebolagens prishöjar- och utpressningspolitik, har man från regeringshåll sagt ungefär som så, att dessa prishöjningar kan ingen göra något åt. Vi får acceptera dem, och det kan inte bli tal om vare sig subventioner eller varaktiga prisstopp.

Utskottet säger nu i sitt betänkande att samhället har tillfredsställande kontroll över prisutvecklingen såvitt gäller byggnadsvaror och eldningsolja. Den reflexion man gör när man läser detta är självfallet: Det är i så fall synd att samhället/regeringen inte använder sig av denna "tillfredsställande kontroll".

Om man vill stoppa den nuvarande hyresutvecklingen och pressa ned boendekostnaderna – och det vill vänsterpartiet kommunisterna inte bara i ord utan även i handling – då måste också stigande oljepriser, som direkt slår igenom i högre hyror, bli föremål för åtgärder. Då kan man inte ställa stora prishöjningar på någon enskild eller enskilda varugrupper, som väsentligt påverkar boendekostnaderna, vid sidan om, som något som är omöjligt att påverka.

Byggnadskostnaderna har, som jag redan har sagt, stigit mycket kraftigt under de senaste åren. År 1965 kostade det enligt SCB:s läncobjektsstatistik 70 700 kr. att bygga en genomsnittlig lägenhet på 75 m². Den genomsnittliga lägenheten 13 år senare, dvs. år 1978, kostade 234 800 kr. att producera. Kostnadsökningen uppgick under perioden till 232 %, vilket kan jämföras med konsumentpriserna, som under samma tid steg med 147 %. Speciellt kraftiga har kostnadsstegringarna varit efter år 1973. Från år 1973 till år 1978 mer än fördubblades produktionskostnaden för en normal lägenhet. Under samma tid ökade konsumentpriserna med drygt 60 %.

Fru talman! Vad jag här har anfört utgör enligt vpk:s mening tillräckliga skäl för att vidta åtgärder enligt förslagen i vpk-motionen 1555, till vilken jag yrkar bifall.

SVEN ANDERSSON (fp):

Fru talman! Alla är vi väl på det klara med att det har skett en kraftig stegring av hyrorna och av de kostnader som ytterst måste betalas av hyresgästerna antingen direkt på hyran eller via skattsedeln. Essen Lindahl har tagit upp problemet i sin motion liksom vpk har gjort i sin. I utskottsbetänkandet har socialdemokraterna följt upp herr Lindahls motion i en reservation, och Sivert Andersson har nyss anfört att man från socialdemokratisk sida vill ha en mera aktiv prisövervakning när det gäller byggande och bostäder, efter samma principer som för övriga varu- och tjänsteområden. Såväl civilutskottets som näringsutskottets majoritet har avstyrkt, medan de socialdemokratiska ledamöterna i båda utskotten vill tillstyrka.

Detta betyder emellertid inte att det råder någon skillnad mellan majoriteten och oppositionen när det gäller viljan att bemästra problemen med de stigande boendekostnaderna. Regeringspartiernas vilja torde inte kunna dras i tvivelsmål på denna punkt. Under den tid som de tre borgerliga partierna har haft ansvaret för bostadspolitiken har en rad åtgärder vidtagits, i första hand för att mildra byggprisutvecklingens effekter på boendekostnaderna.

Tiden mellan de med hänsyn till kostnadsutvecklingen återkommande justeringarna av det s. k. lånetaket för statliga bostadslån har kortats ner. Lånetaket justeras numera sex gånger per år. Vidare har vid fyra olika tillfällen, senast 1979, lånetaket höjts utöver vad som har varit motiverat av kostnadsutvecklingen. Dessutom har den garanterade räntan för statligt belånade ny- och ombyggnader sänkts i två omgångar med sammanlagt 0,5 %. Och fr. o. m. den 1 juli i år gäller produktionskostnadsbelåning för statligt belånade nybyggnader av hus som upphandlas i konkurrens.

Vid sidan av sådana åtgärder har också direkt prisreglerande åtgärder i form av prisstopp och skyldighet att anmäla planerade prishöjningar använts på framför allt byggnadsmaterial. Oron inför kostnadsstegringarna på boendområdet har också lett till ett flertal utredningar har påbörjats inom området. Dels påbörjade SPK en undersökning av entreprenadpriser - en preliminär rapport har beräknats föreligga våren 1980, och jag har den här framför mig - dels har en sakkunnig utrett frågan om prisövervakning på boendområdet.

Enligt utredarens förslag bör en ökad prisövervakning på området komma till stånd som tar sikte på att påverka prissättningen inom områden av stor betydelse för de slutliga boendekostnaderna. Det gäller då särskilt entreprenad- och byggnadskostnaderna. Vidare har i dagarna en särskild utredare tillsatts för att kartlägga prisutvecklingen inom bostadsbyggandet under senare hälften av 1970-talet och dess orsaker.

Att näringsutskottets majoritet nu avstyrker motionerna är således inte ett uttryck för en bristande vilja att försöka bemästra problemen med de stigande boendekostnaderna. Eftersom orsakerna till de stigande kostnaderna inte är tillräckligt kända, kan dock f. n. inte effektiva åtgärder sättas in. Nu har utredningar satt i gång med uppgift att kartlägga orsakerna. Det ligger

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

då i sakens natur att avvakta resultat av det pågående utredningsarbetet.

Alltnog har SPK lämnat en redovisning av priserna på byggmaterial, och det är alldeles klart att de ökade kraftigt mellan 1974 och 1979. Jag skall inte stå här och räkna upp hur mycket de har ökat i procent – utredningen finns tillgänglig – men när man lyssnar till en sådan här debatt får man ofta intrycket att byggtreprenörer och byggmaterialföretag har alldeles förfärligt stora nettovinstmarginaler. Byggmaterialföretag och byggtreprenörer arbetar inom en så att säga mindre konkurrensutsatt marknad. De är inte utsatta för någon internationell konkurrens. Då visar det sig att byggtreprenörer och byggmaterialföretag 1979 hade nettovinstmarginaler på 2,4 % resp. 3 %. Verkstäderna hade nettovinstmarginaler på 5 % och kemi och läkemedel på 4,9 % – allt detta enligt Affärsvärldens statistik.

Men som jag här har framhållit föreligger det ingen skillnad mellan reservanternas och utskottsmajoritetens uppfattning. Vi är lika angelägna om en kartläggning härvidlag. Men erfarenheten visar att priserna, trots att vi har haft en nära nog permanent prisövervakning sedan 1970-talets början, under den här perioden stigit med 90 %. Med all respekt för de kunskaper man får genom prisövervakning och allt som händer när det gäller anmälning av höjda priser tror jag ändå inte att det är så enkelt.

I vpk-motionen föreslår man prisstopp på olja. Det är emellertid inte mer än ett år sedan folkpartiregeringen, när denna satt i kanslihuset, inte medgav några prishöjningar för oljebolagen. Vilken enorm kritik fick vi inte utstå här i riksdagen från samtliga partier för att vi inte tillät oljebolagen att höja priserna! Man ansåg nämligen att vi inte fick in den kvantitet av framför allt villaolja som vi rimligtvis borde ha. Jag tycker att man skall ha det i åtanke när man diskuterar ett prisstopp på olja. Det är alltså inte mer än ett år sedan vi hade den debatten här i kammaren.

SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Sven Andersson hänvisar till de åtgärder som har satts in från regeringens sida för att mildra effekterna av den kostnadsutveckling som vi har haft på boendområdet. Kostnadsutvecklingen här måste ju vara fullständigt oacceptabel när man måste sätta in sådana åtgärder – låt vara att de kommer för sent, att de inte är tillräckligt omfattande för att bostadskonsumenternas boendekostnader skall kunna hållas i schack.

Det känns litet underligt att höra att byggnadsentreprenadföretagen inte har större avkastning än 2,4–3 % på sitt insatta kapital. Det är ju inte särskilt intressant att veta det, utan det intressanta är att veta varför vi har den kostnadsutveckling som vi har och vad som är orsaken till denna. Finns det overheadkostnader kvar i byggbolagen, som gör att man nu i samband med nyproduktion får betala väsentligt mer än som är rimligt? Det är den typen av frågor som här inställer sig.

Vi kräver att man omedelbart tar itu med kostnadsutvecklingen. Vi kräver att man planmässigt skapar en prisövervakning, som gör det möjligt att få prisutvecklingen under kontroll. Hittills vidtagna åtgärder är helt otillräckliga.

När det sedan gäller kunskaperna på området är det självfallet så att man aldrig kan bli klar om man skall avvakta alla utredningar. Men så mycket kunskaper om boendekostnadsutvecklingen har man i dag att nödvändigheten av direkta åtgärder framstår som något alldeles särskilt självklart. Det är sannerligen hög tid för den borgerliga regeringen att ge sig in i det. I andra sammanhang brukar det inte vara svårt att raskt fatta beslut. Det är bara några dagar sedan man undandrog utbildningen på konsumentområdet 800 000 kr. utan att ha gjort minsta lilla utredning, utan att ens ha diskuterat frågan med berörda parter. Men då gick det snabbt och bra att göra något. Kanske berodde det på att indragningen förmodligen drabbade LO-kollektivet allra mest.

Sedan är det ju intressant att konstatera att herr Bohman i finansplanen talar om balansproblemen i den svenska ekonomin. Han talar om bytesbalansen, budgetunderskottet, den kommunala sektorn och om svårigheterna i den utlandskonkurrerande sektorn, men icke ett ljud om balansproblemen på bostadsmarknaden.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Sven Andersson säger att det inte finns någon skillnad i viljan att bemästra boendekostnaderna mellan å ena sidan regeringen och å andra sidan oppositionen. Nej, det finns kanske inte någon skillnad i tal, men i handling är det en väsentlig skillnad i fråga om vilka åtgärder man vill föreslå och är beredd att vidta.

Sven Andersson talade om de förbättringar som den borgerliga regeringen har genomfört och räknade upp justeringen av lånetaket och produktionskostnadsbelåningen. Båda dessa åtgärder är bra i och för sig, men de har inte betytt ett skvatt när det gäller det som har tagits upp och kritiserats i vpk-motionen och i den här debatten. Det har ingenting med den sidan av saken att göra, nämligen de höga byggnadsmaterialkostnaderna och de höga byggnadskostnaderna. Justeringen av lånetaket och produktionsanpassad belåning hjälper ju till att hålla kapitalkostnaderna nere, men det ger samtidigt möjligheter för dem som tjänar pengar på bostadsbyggandet i olika led att fortsätta att ta ut stora vinster. Även denna effekt finns alltså med.

Sedan finns det kanske skäl att påminna om att sänkningen av den garanterade räntan beträffande nyproduktionen av statligt belånade hus åtföljdes av ett förslag, som de borgerliga partierna drev igenom i riksdagen, om en höjning av den garanterade räntan då det gäller den årliga upptrappningen av denna, vilket förslag mer än förtar effekterna av den nämnda sänkningen av den garanterade räntan.

Sven Andersson sade att orsakerna till ökningen av kostnaderna inte är tillräckligt kända. Det har även utskottet uttalat samtidigt som det har skrivit att det är angeläget att göra en kartläggning. Fru talman! Sedan 1972 känner jag till det här talet från utskottet och dem som yrkat avslag på vpk-förslagen i den här riktningen. Det har varit de obotfärdigas förhinder, det har aldrig varit tillräckligt utrett för att man skulle kunna ordentligt ta itu med

Tisdagen den
3 juni 1980

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

byggmaterialproducenternas och byggherrarnas spekulation och stora vinster.

SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Fru talman! Även under den socialdemokratiska regeringens tid togs sådana här frågor upp. Då fick man alltid höra att de allmännyttiga bostadsföretagen inte har något s. k. profitintresse och att upphandlingen ofta sker i företag i vilka de kooperativa företagen är delägare. Men det är alldeles tydligt att prishöjningarna har varit mycket starka även där, så att det inte på något sätt föreligger någon skillnad i förhållande till de privata företagen.

I den socialdemokratiska motionen och reservationen begärs det nu en skärpning av prisövervakningen och allt det som jag har redogjort för i mitt första inlägg. SPK har nu lagt fram en utredning om byggmaterialpriserna under åren 1974–1979, och man har tillsatt en utredare som särskilt skall undersöka boendekostnaderna. Detta borde rimligtvis vara till fyllest, men det är det naturligtvis inte, utan det heter att det är för sent, för litet, osv. I det här huset har det emellertid alltid varit så, att har man en utredning som tar fram underlag, innan man tillsätter den s. k. slutliga utredningen, brukar man vänta tills materialet kommit fram och utredaren börjat arbeta. Först sedan fattar man ett direkt beslut i utskottet. Denna praxis har vi tidigare arbetat efter, och jag förutsätter att det är en rätt hygglig praxis, som vi skall arbeta med här i riksdagen.

Den här debatten kommer alldeles säkert att återkomma, och jag har egentligen ingenting att tillägga utöver det jag har anfört, men som jag tidigare sagt har vi haft prisövervakning och prisstopp på olika områden när det gäller både byggmaterial och dagligvaror. Tydligen har det dock inte hjälpt, utan den totala prisuppgången under 1970-talet har varit 90 %.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Utredningar och undersökningar har gjorts vid minst ett tiotal tillfällen sedan slutet av 1960-talet och under 1970-talet om de frågor vi här diskuterar, nämligen om orsakerna till kraftigt stegrade byggnadskostnader, om konkurrensen på byggmaterialmarknaden och om utvecklingen på det området. Samtliga de utredningarna och undersökningarna har klart visat vilka otillfredsställande förhållanden som råder på det här området. Och samtliga de utredningarna och undersökningarna har mer eller mindre klart förordat konkreta åtgärder i syfte att komma till rätta med de här problemen. Men sådana åtgärder har inte vidtagits. Varken den tidigare socialdemokratiska regeringen eller de borgerliga regeringar som har följt efter har tagit itu med detta ordentligt.

Det hjälper inte att man håller på och pekar på att man har möjlighet till prisövervakning, att man har anmälningsskyldighet osv. Det hjälper inte, när man inte utnyttjar de möjligheterna, när viljan saknas att utöver ord göra någonting, att i handling ta itu med de olägenheter som finns. De olägenheterna leder till att bl. a. boendekostnaderna ständigt ökas, de leder

till att kostnaderna ökar då det gäller byggen av gator och vägar, då det gäller offentliga byggnader – skolor och sjukhus osv. – som också påverkas av de ökade byggnadskostnaderna och de ökade priserna på byggnadsmaterial samt av att det praktiskt taget inte finns någon konkurrens på det här området. Det är de sakerna, fru talman, som man enligt vpk:s mening måste ta itu med.

Låt mig sedan också säga att vpk inte har kritiserat någon regering för att den tillämpat prisstopp på olja under olika perioder. Sven Andersson sade att samtliga partier här har gjort det. Det är fel. Vpk har inte gjort det. Däremot var vi kritiska mot att folkpartiregeringen under en period släppte prisstoppet på den olja som används för uppvärmning av flerfamiljshus men behöll det ensidigt för den lätta eldningsoljan. Det är den enda kritik som vi har anfört från vpk:s sida i det sammanhanget.

SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Det vore intressant att få en upplysning om när företrädare för de borgerliga partierna äntligen skall sluta att krypa bakom vad den socialdemokratiska regeringen eventuellt inte gjorde i början av 1970-talet och i stället försöka ta itu med dagens problem, i stället försöka göra någonting åt den kostnadsutveckling som, det har vi alla noterat, har tagit en ohygglig fart under senare år.

Jag vill erinra om att vi har diskuterat den här frågan vid åtskilliga tillfällen. Jag var med i en debatt för några år sedan där det var fråga om att undersöka vad orsaken var till den oerhört stora uppgången på entreprenadprismarknaden på vårvintern 1977. Ni ville inte vara med då heller. Frågan är om ni verkligen vill vara med om att försöka komma till rätta med detta problem över huvud taget. Här finns kunskaper och utredningar i tillräcklig mängd för att man skulle kunna sätta i gång en planmässig prisövervakning av dessa kostnader för att se vad som är orsaken till att det går på detta sätt.

Jag vill också hävda att det kanske inte alltid är praxis att vi vare sig i utskottet eller i kammaren avvaktar alla utredningar innan vi går till beslut, som jag sade förut. Det gick väldigt bra att dra undan 800 000 kr. för studier på konsumentområdet utan att man över huvud taget tog reda på vilka konsekvenser det för med sig. Det gick bra att dra in de pengarna utan en endaste liten utredning, utan att ens tillfråga dem som administrerar anslaget. Det var Sven Andersson med på, och det tycker han förmodligen skulle vara en god praxis. Jag skulle gärna vilja veta vad han menar med praxis när det gäller utredningar och möjligheterna att fatta beslut utan att ha ordentligt reda på vad det är frågan om.

SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Sivert Andersson skall dra alltför långtgående slutsatser av de beslut som tidigare har fattats vad gäller vissa anslag till konsumentverket och som han refererar till just nu. Men Sivert Andersson vill ha snabba beslut, och han är inte nöjd med att SPK nu har gjort en utredning och lagt fram sina synpunkter på orsakerna till prisutvecklingen på

Tisdagen den
3 juni 1980

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

boendeområdet. Jag kan självfallet referera delar av denna utredning, om det på något sätt styrker Sivert Andersson.

SPK kom fram till att mellan 1974 och 1975 ökade lönekostnaderna för industriarbetare med 125 %. Inom byggnadsindustrin ökade lönekostnaden totalt i samma utsträckning som för industrin i övrigt. För byggnadsindustrin gäller dock att lönekostnadsökningar var särskilt markanta perioden 1975–1979, medan de var särskilt kraftiga för övrig industri 1974–1975. Man talar också om att kraftiga prisökningar på byggmaterial skedde 1974 på grund av oljekrisen. Betydande stegringar av kostnaderna på energi och trävaror bidrog till stora prishöjningar 1976 och 1979. I utredningen redovisas också kostnadsökningarna.

Allt detta material skall nu den särskilda utredaren som är tillsatt syssla med. Det visar väl att regeringen har ett väsentligt och stort intresse av att få reda på orsakerna till denna utveckling. Sedan skall vi inte glömma bort att det höga ränteläge som vi har i dag på ett avgörande sätt påverkar boendekostnaderna. Självfallet är det så, även om man på olika sätt genom de statliga räntesubventionerna försöker hålla räntorna nere.

MAJ-LIS LANDBERG (s):

Fru talman! Civilutskottet har avgivit ett yttrande med anledning av den socialdemokratiska motionen 1979/80:1507 av Essen Lindahl som behandlas i näringsutskottets betänkande 59. I motionen begärs att riksdagen skall ge regeringen till känna att snara initiativ bör tas från regeringens sida för att möjliggöra en intensifierad prisövervakning på boendeområdet, administrerad av statens pris- och kartellnämnd, SPK.

Som framgår av civilutskottets yttrande har utskottet vid flera tillfällen under de senaste åren haft att behandla motioner i vilka begärts åtgärder för att öka kunskaperna om orsakerna till kostnadsutvecklingen inom bostadsbyggandet. Bl. a. ansåg utskottet år 1977 att SPK borde kunna utföra undersökningar i fråga om anbuds nivåerna på byggnadsområdet. Bakom denna tilltro till SPK:s förmåga stod då hela utskottet. Vid de efterföljande behandlingarna i civilutskottet har utskottets majoritet från moderaterna, centern och folkpartiet avstyrkt socialdemokratiska motioner om konkreta krav på effektivare prisövervakning på boendeområdet och hänvisat till pågående arbete inom SPK om entreprenadpriserna avseende byggande och boendekostnader.

Den borgerliga majoriteten såväl i civilutskottet som i näringsutskottet avstyrker bifall till motionen med motiveringen att SPK:s arbete bör avvaktas och att en av bostadsministern aviserad utredning om byggnadsprisernas utveckling bör beaktas. Låt mig nu konstatera att de direktiv som har givits för denna enmansutredare ingalunda gör det onödigt, överflödigt eller missriktat för riksdagen att ställa sig bakom kravet i den socialdemokratiska motionen. Förutom att socialdemokraterna i olika sammanhang har hävdats att en parlamentarisk utredning bör tillsättas i stället för en enmansutredare finns det sålunda ingen motsättning mellan en sådan utredning och SPK:s undersökningar om anbuds nivåerna och analysen av de

Tisdagen den
3 juni 1980

*Ökad prisöver-
vakning på boen-
deområdet m. m.*

faktiska entreprenad- och byggnadskostnaderna med hänsyn till olika faktorer avseende bl. a. konkurrenssituation och projektstorlek.

Jag vill nämna att SPK:s styrelse vid sitt nästa sammanträde kommer att få ta del av en utredning om bostadsproduktionens struktur och kostnader under senare delen av 1970-talet. Denna utredning är en del av den undersökning som socialdemokraterna har motionerat om sedan 1977. Jag skall inte, såsom utskottets talesman här gjorde, kommentera denna utredning, eftersom den ännu inte har underställts SPK:s styrelse. Det brukar inte vara vanligt att man offentliggör saker och ting, innan styrelsen har tagit ställning. Men jag vill redan nu säga att denna utredning visar att ytterligare kunskap om byggnadskostnadernas sammansättning och förändringarna av dem kan tillföras debatten om boendekostnaderna.

Den brist på initiativ som den borgerliga utskottsmajoriteten i närings- och civilutskotten visar när det gäller att hantera frågan om hur en mera intensifierad prisövervakning på boendeområdet skall organiseras och administreras beror kanske på att de närmast inblandade statsråden har olika uppfattningar i frågan och att detta – här som på så många andra sektorer – har inneburit en handlingsförlamning från regeringens sida.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den reservation som har fogats till näringsutskottets betänkande. Ett riksdagens beslut i enlighet med reservationen ger alltså SPK en välmotiverad och mera central position när det gäller den prisövervakning på boendeområdet som är så ytterligt nödvändig i dessa dagar.

SVEN ANDERSSON (fp):

Fru talman! Till Maj-Lis Landberg vill jag säga att denna utredning inte är mera hemlig än att den har varit publicerad i byggbranschens olika tidningar. Där har jag studerat den, innan SPK tagit del av den. Det må i så fall vara mig förlåtet.

Sedan vill jag bara yrka bifall till utskottets hemställan.

MAJ-LIS LANDBERG (s):

Fru talman! Att journalister brukar publicera saker och ting och föra ut den i den allmänna debatten är en sak. Men vi i riksdagen och även regeringen brukar vara mycket missbelättna med att man tar upp frågor, innan de olika styrelserna har behandlat det som skall behandlas först och främst. Därför är jag förvånad över att utskottets talesman gör så. Såsom ledamot av SPK:s styrelse har jag inte velat närmare kommentera uppgifterna i denna utredning, innan SPK:s styrelse har behandlat dem.

SVEN ANDERSSON (fp):

Fru talman! Vid närmare eftertanke finner nog Maj-Lis Landberg att det är tämligen svårt för riksdagens ledamöter att veta om resp. styrelse behandlat en rapport innan den publiceras. Och jag vill än en gång säga att det må väl förlåtas mig att jag tagit del av denna utredning i en tidning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
presentation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sivert Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammararen bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 59 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammararen bifallit reservationen av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sivert Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160
Nej – 159

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1555 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammararen bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 59 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammararen bifallit motion 1555 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 303
Nej – 17

§ 6 Statlig styrelserepresentation i vissa aktiebolag och stiftelser

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1979/80:60 med anledning av propositionen 1979/80:112 om fortsatt giltighet av lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i vissa aktiebolag och stiftelser, jämte motioner.

I proposition 1979/80:112 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen

(1976:350) om styrelserepresentation för samhället i vissa aktiebolag och stiftelser.

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Enligt lagen (1976:350) om offentlig styrelserepresentation i vissa aktiebolag och stiftelser har regeringen rätt att utse en statlig ledamot (offentlig styrelseledamot) och en suppleant i styrelsen för högst 30 förvaltningsaktiebolag och allmännyttiga stiftelser. Lagen gäller under en försöksperiod, som ursprungligen löpte från den 1 juli 1976 till den 30 juni 1979. Våren 1979 beslöt riksdagen att förlänga försöksperioden till den 30 juni 1980 samtidigt som lagens tillämpningsområde inskränktes. Det förutsattes därvid att en utvärdering av den dittillsvarande verksamheten skulle ligga till grund för riksdagens slutliga ställningstagande till systemet med offentliga styrelseledamöter.

---

*Statlig styrelse-
representation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

I propositionen föreslås att lagens giltighetstid förlängs med ytterligare två år, eftersom arbetet med utvärderingen kräver mera tid än beräknat.”

I detta sammanhang hade behandlats de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:394 av Per Olof Håkansson m. fl. (s) och

1979/80:960 av Lena Hjelm-Wallén m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om statlig styrelserepresentation i styrelsen för Esselte AB.

Utskottet hemställde

1. beträffande propositionen att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:112 skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i vissa aktiebolag och stiftelser.

2. beträffande kommunal styrelserepresentation i ortsdominerande företag att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:394.

3. beträffande statlig styrelserepresentation i Esselte AB att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:960.

Reservation hade avgivits *beträffande statlig styrelserepresentation i Esselte AB* av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Thage Peterson, Rune Jonsson och Wivi-Anne Radesjö (alla s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:960 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Näringsutskottets betänkande 1979/80:60 gäller fortsatt giltighet av lagen om styrelserepresentation för samhället i vissa aktiebolag och stiftelser jämte motioner.

1972 antog riksdagen en lag om offentliga styrelseledamöter i vissa

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
representation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

aktiebolag och stiftelser. Lagstiftningen ingick som ett led i en försöksverksamhet som syftade dels till att förbättra samarbetet och informationsutbytet mellan företagen och samhället, dels till att bereda de anställda insyn och inflytande i företagen. 1976 förlängdes tiden för tillämpningen av systemet med offentlig styrelserepresentation med tre år. Samtidigt utvidgades lagens tillämpningsområde till att avse även aktiebolag med egen produktion samt ekonomiska föreningar. Den socialdemokratiska regeringen hade också för avsikt att utöka den statliga styrelserepresentationen till att omfatta 60 aktiebolag eller föreningar och högst 10 stiftelser. Trepartistregeringen som tillträdde 1976 anmälde i regeringsförklaringen att den inte tänkte sig den utvidgning av styrelserepresentationen som vi socialdemokrater ansåg vara så viktig.

Fru talman! Det är mot denna bakgrund som vi socialdemokrater i näringsutskottet har reserverat oss till förmån för motionen 1979/80:960 av Lena Hjelm-Wallén m. fl. Det som socialdemokraterna anförde 1976 om aktiebolag med egen produktion bör enligt vår mening gälla Esselte AB. Ing-Marie Hansson kommer senare i debatten att belysa den marknadsdominans som Esseltekoncernen har på läromedelsområdet.

Majoriteten i näringsutskottet gömmer sig bakom den utvärdering av försöksverksamheten med offentlig styrelserepresentation som f. n. pågår. Vi socialdemokrater menar att denna inte utgör något hinder för att riksdagen i dag uttalar sig för statlig styrelserepresentation i Esselte AB. Under den period som sådan styrelserepresentation har funnits i Esselte AB och inom andra statliga områden har såvitt vi vet inte något negativt framkommit. Tvärtom har det varit positivt med den ökade samverkan som den statliga styrelserepresentationen har inneburit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid näringsutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Först vill jag deklarerat att vänsterpartiet kommunisterna har för avsikt att stödja den socialdemokratiska reservation som är fogad till det här betänkandet.

Vänsterpartiet kommunisterna har i många år krävt ett förstataligande av hela läromedelsproduktionen men i första hand av Esselte Studium AB. En gång i tiden hade också socialdemokraterna frågan om förstataligande på sitt program. Frågan har också aktualiserats vid – om jag inte missminner mig – den senaste partikongressen, men socialdemokraterna har nu släppt kravet på förstataligande av läromedelsproduktionen. Detta är beklagligt.

Nu tar man ett halvt steg i rätt riktning när man föreslår statlig styrelserepresentation med bl. a. samma argument som vänsterpartiet kommunisterna har anförat för ett förstataligande, men jag tycker att socialdemokraterna tassar alldeles för försiktigt. Det konsekventa hade varit

att yrka på ett förstatligande av Esselte.

Läromedelsproduktionen har expanderat mycket kraftigt under senare år, och den styrs till övervägande del av privata vinstintressen. Den största koncernen är just Esselte, som svarar för över hälften av produktionen. Läromedlen har en styrande roll i undervisningen, inte minst när det gäller undervisningens innehåll. Även om det är regering och riksdag som fastställer de utbildningspolitiska målen, är det alltså läromedelsföretagen som svarar för tolkningen av målen och som på det viset även styr undervisningen.

Sedan kan man också notera att vinsterna för läromedelsföretaget Esselte är utomordentligt stora. Under första halvåret 1978 ökade Esselte sin vinst med över 40 %. Priserna i stort har ökat lavinartat på läromedel under de senaste åren – mellan 1970 och 1976 kan man notera en ökning med inte mindre än 50 %.

Herr talman! Det framstår som allt nödvändigare att hela läromedelsmarknaden förstatligas och att man bör börja med just Esselte, eftersom det är det största företaget.

Till slut vill jag än en gång beklaga att socialdemokraterna inte vågar eller inte vill kräva ett förstatligande, men jag noterar reservationen och kravet på styrelserepresentation som åtminstone ett fall framåt i den här frågan.

BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill till Inga Lantz säga att frågan om förstatligande har inte med den här propositionens och motionens behandling att göra. Vi har i dag att ta ställning till regeringens proposition 112 om fortsatt giltighet av lagen om styrelserepresentation. Det är där vi har haft avvikande mening. Frågan om förstatligande kan tas upp i ett annat sammanhang.

JOHAN OLSSON (c):

Herr talman! Huvudärendet i näringsutskottets betänkande nr 60 är regeringens förslag att förlänga lagen om styrelserepresentation för samhället i vissa aktiebolag och stiftelser i två år.

Birgitta Johansson har ju tidigare redogjort för bakgrunden till den här lagstiftningen. Motivet för en förlängning är att lagen avser en försöksperiod och att en utvärdering skall genomföras innan vi tar slutlig ställning till hur lagstiftningen i framtiden skall utformas.

En utredare håller på att utvärdera lagen, och förslag väntas under hösten detta år. Utredningen sker i kontakt och samråd med partierna. Det finns därför möjligheter för partierna att framlägga sina synpunkter på hur frågan bör hanteras framöver.

Jag vill betona att utskottet är enigt i den här frågan; även Birgitta Johansson stöder således utvärderingen. Därför är det inkonsekvent att, som det görs i reservationen, begära ett omedelbart ställningstagande i ett enda fall.

I anslutning till propositionen behandlas två motioner väckta under den allmänna motionstiden. Den ena tar upp frågan om kommunal styrelsere-

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Statlig styrelserepresentation i vissa aktiebolag och stiftelser

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
representation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

presentation i ortsdominerande företag. Utskottet är enigt om att avstyrka den motionen. Vi anser att det finns risk för att ortsdominerande företag kan komma i gynnad ställning gentemot andra företag i kommunen.

I den andra motionen yrkas att statlig styrelserepresentation införs i Esselte AB. Den motionen har följts upp i en reservation. Den statliga styrelserepresentation som tidigare har förekommit i företagets dotterbolag har kommit till ganska spontant – vi har i utskottet fått en redogörelse för hur det gick till. Representationen tillkom i samband med en överlåtelsetransaktion där det var fråga om vissa realisationsvinstbeskattningsfrågor. Det säljande företaget fick vissa förmåner av den dåvarande finansministern mot att staten fick representanter i styrelsen. Det var en helt informell transaktion, och den föranledde inte några krav på ändring vid bolagsstämman vare sig när representanterna kom in eller när de lämnade företaget. De var valda av bolagsstämman på samma sätt som övriga styrelseledamöter.

Det finns ingen anledning att bryta ut denna fråga och införa statlig styrelserepresentation i ett enda företag. Utskottsmajoriteten anser att resultatet av utvärderingen måste föreligga innan vi tar ställning till en ändring eller en utvidgning av lagen.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har i vår reservation påpekat att Esselte har en dominerande ställning inom ett så viktigt område som läromedelsproduktionen och att det därför är viktigt att staten får insyn i företaget. Vi måste kunna bevaka fackliga krav som det socialdemokratiska partiet har drivit en lång tid tillsammans med fackföreningsrörelsen, där både LO och TCO står bakom kraven. Det har tidigare funnits statlig styrelserepresentation i företaget, och hade den socialdemokratiska regeringen fått fortsätta efter valet 1976 hade den representationen utvidgats. Vi talade också då om att kravet gällde företag som har en egen produktion, och det har Esselte i allra högsta grad.

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det förhållandet att företaget är stort på läromedelsområdet är inget särskilt skäl. Man skulle kunna plocka fram många företag som är ganska dominerande på sina områden. Det skulle få oefterrättliga konsekvenser om vi, så fort vi hittar ett sådant företag, skulle kräva statlig styrelserepresentation.

Vi finner det viktigt att försöksverksamheten med offentlig styrelserepresentation utvärderas. På grundval av den utvärderingen får vi sedan bedöma vilken ställning vi skall ta till frågan. En offentlig styrelserepresentation skulle f. ö. knappast lösa problemen. Det finns andra vägar att gå om man vill ha insyn i företaget – de anställda har också möjlighet att påverka företaget – och kunna påverka utvecklingen. Esselte är ingalunda utan konkurrens; det finns ett statligt företag på området, och dessutom finns det många mindre företag som på sina specialområden är konkurrenter till Esselte.

Det är fel som Birgitta Johansson sade i början, att majoriteten gömmer sig bakom en utredning. Vi tycker att innan man gör sådana in hopp som man gjorde tidigare under 1970-talet bör frågan utredas ordentligt.

Jag vill också säga ett par ord till Inga Lantz.

TALMANNEN:

Repliken kan endast avse Birgitta Johanssons anförande.

BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill till Johan Olsson säga att vi anser detta inflytande vara väldigt viktigt. Det är i alla fall allmänna medel som används i detta företag. Det är mot den bakgrunden vi skrivit reservationen.

Johan Olsson pratar också om den utredning som pågår. Den var utlovad till förra våren om jag inte misstär mig. Såvitt jag vet finns det mest positiva erfarenheter att få fram om styrelserepresentationen både inom statliga företag och inom de privata företag som med lagens hjälp har fått styrelserepresentation. Vi finner det litet märkligt att man måste ta så lång tid på sig.

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det tog kanske litet lång tid innan utredningen blev tillsatt. Den började sitt arbete i slutet av förra året. Men organisationen fungerar ju t. v. som den tidigare var inrättad, så det blir inget avbrott i verksamheten under den tid utvärderingen blir klar och nya förslag läggs fram.

ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Frågan om statlig styrelserepresentation eller inte rymmer, som framgått av debatten, många aspekter. Samhällets behov av insyn och inflytande i företagen är särskilt belysande om man ser närmare på företaget Esselte.

Först och främst bör Esseltekoncernen granskas därför att den är så dominerande inom branschen. 1976 svarade Esselte ensamt för en tredjedel av den totala läromedelsmarknaden. De fyra största företagen svarade då för 76 % av den totala försäljningen av läromedel i Sverige. Esseltekoncernen dominerade helt marknaden med inemot hälften av den totala försäljningen.

Statens pris- och kartellnämnd, SPK, har i sin utredning, vilken presenterats i Pris- och kartellfrågor 1979 nr 3-4, granskat bokförlagens genomsnittliga koncentration. Av utredningen framgår att Esselte AB är den största förlagskoncernen med elva bokutgivande förlag. Under åren 1970-1978 gjordes de mest omfattande företagsköpen av Esseltekoncernen, och de har ökat sin andel i branschen. Man har också, enligt SPK:s utredning, konstaterat att företagskoncentrationen är så stor inom läromedelsmarknaden att denna kan betraktas som fåtalsdominerad.

Ett fåtal större företag dominerar också försäljningen av lekmaterial till förskolorna, och däribland finns Esselte. Esseltekoncernen är ett av Sveriges

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
presentation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
presentation i
vissa aktieföretag
och stiftelser*

mest lönsamma företag.

Läromedlen köps nästan uteslutande av kommuner och landsting. De bekostas alltså av samhällsmedel. Kostnadsstegringen på både läromedel och lekmaterial har, som de flesta kommuner erfarit, varit mycket högre än den genomsnittliga kostnadsökningen de senaste åren.

Läromedlen är av stor betydelse för att förverkliga de målsättningar för utbildningen som samhället fastställt. Att pröva alternativa läromedel och vägar att nå kunskap har vi betonat som en viktig målsättning. Man kan faktiskt diskutera valfriheten i de färdiga läromedelspaket som de dominerande företagskoncernerna distribuerar inom läromedelsmarknaden. Det är tveksamt vilken återverkan läromedelspaketen får på individualiseringen. Undervisningen skall ju leda till kunskap och aktivera eleverna.

Datautvecklingen vill jag också nämna. Den kommer att vara mycket snabb på det här området. En utveckling med möjligheter att beakta vårt svenska kulturarv och vårt svenska språk är något som vi måste slå vakt om. Enligt uppgift förekommer det redan i dag att läroböcker i svenska trycks i Hongkong. Ett multinationellt företag dominerar vår svenska läromedelsmarknad. Det är faktiskt inte oväsentligt att vi får statlig styrelserepresentation i Esselte AB.

Det finns dessutom en speciell anledning till att jag tar till orda i detta ärende. Som jag tidigare nämnde är Esseltekoncernen ett av Sveriges mest lönsamma företag. Koncernen har också haft en enhet i Gävle. Det ursprungliga företaget där startade på 1800-talet. Genom företagsköp och samgående mellan företag kom det så småningom att tillhöra Esseltekoncernen. Man byggde en fabrik 1969, som invigdes med pukor och trumpeter av dåvarande landshövdingen Jarl Hjalmarson. Koncernens representant fil. dr Carl M:son Mannerfelt betecknade nybygget av fabriken som en länk i den pågående moderniseringen av Esseltekoncernen som helhet. Han ansåg att det fanns flera skäl som talade för Gävle: tradition, arbetskraft, personligt initiativ.

Det dröjde inte länge förrän det läckte ut uppgifter i lokalpressen om att det pågick diskussioner om att lägga ned fabriken i Gävle. Kommunen tog därför kontakt med företaget för ytterligare information. Företaget meddelade då att enheten med största sannolikhet gick mot en nedläggning. Kommunen ville att fabriken skulle drivas vidare i samma omfattning som tidigare med hänsyn till samhällsansvaret, satt i relation till koncernens totala lönsamhet. Det besvärliga arbetsmarknadsläget i kommunen åberopades också.

Vid överläggningar mellan kommunen och företaget framkom att koncernen totalt hade stora medel till sitt förfogande att investera i lämpliga objekt. Företaget kunde emellertid inte finna något lämpligt objekt, varför kommunen försökte hjälpa företaget till en lösning genom att tillsätta en konsult med uppgift att arbeta med den här frågan.

Det kan också nämnas att strax innan hade koncernen köpt in det amerikanska företaget Dymo och borde ha haft möjligheter att överföra lämplig produktion kanske utomlands ifrån till Sverige eller mellan sina

svenska enheter.

Det lyckades inte den av kommunen tillsatta konsulten att under några korta sommarmånader klara av den här uppgiften, och efter ett utdraget bråk och under protester från kommunen och facket lades fabriken ned. Många av de anställda var äldre arbetskraft utan utsikter till nytt arbete. Många har bara förtidspensioneringen att vänta på. Personalen känner sig överkörd, grundlurad och utnyttjad av det stora företaget.

I den situationen togs ärendet upp av kommunfullmäktige i Gävle, och en rekommendation utfärdades till kommunens förvaltningar att undersöka vilka andra möjligheter det fanns att inhandla läromedel och lekmateriel från andra företag och alltså inte vända sig till Esselte. Den rekommendationen har vi också delgivit andra kommuner. Sedan har Esselte stämt Gävle kommun för detta. Jag vill också säga här i kammaren att i den rekommendationen instämde samtliga partier i kommunfullmäktige utom moderaterna, som hellre ville slå vakt om företagets rätt att avskeda och fritt hantera de anställda. Alla de övriga partierna ansåg att företagets sätt att hantera de anställda inte överensstämde med social hederlighet. Dessutom var det ju fråga om ett företag som producerar läromedel och alltså framställer produkter som kommuner och landsting köper.

Jag vill rikta mig till Johan Olsson, eftersom han sade att de anställda har möjligheter att påverka företaget. Jag kan försäkra Johan Olsson att de anställda har fört en facklig kamp under flera år för att rädda sysselsättningen, för att diskutera med företaget, för att presentera alternativa förslag och för att ge konstruktiva lösningar. De har t. o. m. fått gå in och hjälpa till med kostnadsberäkningar och kostnadsanalyser av en fortsatt drift och därvid fått tillrättalägga de av företaget presenterade redovisningarna. Det finns ingen möjlighet att föra en diskussion med företag som hanterar frågorna som Esselte gjort.

Det är alltså tre faktorer som jag vill åberopa som skäl för att få statlig styrelserepresentation i Esselte. Dels producerar företaget läromedel som är viktiga för genomförandet av skolans målsättning, dels vänder man sig till kommuner och landsting – det är alltså samhället som svarar för inköpen –, dels är det en bransch vars utveckling kraftigt påverkas av datoriseringen. Det vore av stort intresse att få insyn i den eventuella strukturomvandling som här hastigt kan komma att ske. Slutligen har företaget visat ett mycket dåligt socialt ansvar samtidigt som det är marknadsledande på ett område som i det närmaste är helt inriktat på den offentliga sektorn. Jag anser alltså att Esselte AB bör ha en statlig styrelserepresentation.

I detta anförande instämde Olle Östrand (s).

JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in i debatten om de problem som Gävle stad och politikerna där haft med det aktuella företagets anläggning. Jag vill bara konstatera att de anställda ändå har haft möjlighet att driva sina synpunkter, och det har de gjort. De har också haft möjlighet

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
presentation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

att använda konsulter. Jag beklagar att man inte nått samstämmighet i de här frågorna. Det visar väl också på svårigheten att lösa de här problemen via en statlig styrelserepresentant. Jag kan inte finna att det på något sätt skulle ge bättre förutsättningar att lösa problemen. Jag tror tvärtom att det skulle kunna medföra ytterligare problem.

Anledningen till att man vill ha till stånd en utvärdering är att det obestriddigen också finns vissa problem med statliga styrelserepresentanter i företag. Därmed skapar man en viss osäkerhet om ansvarsfördelningen mellan enskilda företag och samhällets organ. Det är en sak värd att se över. Jag tror det är väldigt viktigt, inte minst i ett sådant här fall, att man har en klar ansvarsfördelning, så att man också kan lägga ansvaret där det hör hemma, utan att blanda in olika myndigheter eller intressen.

Jag är övertygad om att utvärderingen kommer att belysa de här frågorna. Sedan kan det vara skäl att så småningom ta upp en ny debatt i denna fråga.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Vi hotas i Sverige alltmer av en sammanblandning av statliga och privata intressen, en förhandlingsekonomi där företagsledare, fackliga funktionärer, statliga tjänstemän och politiker gör upp i slutna rum.

När staten genom bidrag, krediter och olika typer av stöd dirigerar företagens verksamhet försvagas konsumenternas ställning. Vad som produceras blir inte längre beroende av de många konsumenternas val utan av förhandlingar mellan stat och företag. Detta gäller i hög grad näringspolitiken under de senaste dryga tio åren.

Det är detta som brukar kallas myglingsekonomi. Med mygel menas här inte oegentligheter utan att beslut fattas i slutna rum. Statsmakt och företag blir ömsesidigt alltmer beroende av varandra, och det blir oklart vem som har ansvaret för vad. För utomstående kan det bli omöjligt att riktigt förstå och reda ut orsakssammanhangen inom en härva av politiska underhandsuppgörrelser och ett innystat trassel av subventioner.

Det som redovisats i näringsutskottet om styrelsepresentationen i Esselte är ett utmärkt exempel på detta. Gunnar Sträng bytte en skattelättnad mot en statlig styrelsepresentation.

Den viktiga debatt som ständigt måste föras mellan företagsintresse och samhällsintresse blir i myglingsekonomi ett stilla mummel över sammanträdesborden och inte något för massmedia och medborgare. Det blir t. ex. långt svårare för företagare att kritisera en regerings ekonomiska politik när företaget blir alltmer beroende av beslut av politiker. Och det blir också svårare för politiker att i efterhand gripa in och korrigera inom företagssektorn när statliga representanter suttit med och beslutat i styrelserna.

Därför är folkpartiets inställning att statlig styrelsepresentation inte bör förekomma i industriföretag och att den bör avskaffas i investmentbolag och banker. Vi har ingen anledning att motsätta oss att försöksverksamheten fullföljs, men folkpartiet kommer också i fortsättningen att vägra nominera representanter till statliga styrelsuppdrag i banker och investmentbolag.

Nu behandlar vi också en socialdemokratisk motion och reservation om att staten bör tillsätta en styrelserepresentant i Esselte – ett av våra största massmedieföretag.

Den socialdemokratiska partikongressen beslöt 1975 med stor majoritet att uttala sig för en socialisering av läromedelsmarknaden. Det kravet för socialdemokraterna försiktigtvis inte fram i riksdagen, utan man nöjer sig med att vilja ha en statlig representant i det största läromedelsföretaget.

På läromedelområdet är Esselte stort – men det finns ett framgångsrikt statligt förlag med en växande marknadsandel och en rad mindre förlag. Jag undrar, Birgitta Johansson och Ing-Marie Hansson: Vad finns det för skäl till att ägarna till ett av förlagen på marknaden – det statliga Liber – skall få tillsätta en styrelserepresentant i ett annat förlag – om man inte vill ha en ökad statlig dominans, om man inte vill ta de första små stegen mot ett statligt läromedelsmonopol?

På få områden är en socialisering och en centralisering så olycklig som när det gäller läromedel. Socialisering här innebär ju ett system där allt fler elever i skolorna ges en och samma version av verkligheten. Men verkligheten är aldrig entydig. Urval av fakta blir präglad av de värderingar, de kunskaper och den personliga bakgrund den som väljer har. Utsiktspunkten präglar den bild som förmedlas. Därför är det i ett demokratiskt samhälle viktigt att skolan förmedlar flera bilder, att alla klassrum inte blir identiska.

Skall skoldemokratin – inflytande för lärare och elever över undervisnings-situationen – bli någonting mer än en fras som är avsedd för högtidstal, då måste det också finnas fler alternativ i själva undervisningen, och flera förlag skall kunna konkurrera om att producera och sälja läromedel.

Dessutom och till sist: Esselte är ett massmedieföretag. Det ger ut läroböcker och skönlitteratur, det utvecklar nya medier. Ser man inte på socialdemokratiskt håll någon fara i att skapa en statlig inblandning i just det företaget? Ser man inga principiella hinder för att riksdagen skall gå in och besluta att staten skall sätta in representanter i ett företag som har betydelse för den fria opinionsbildningen?

ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att Olle Wästberg i Stockholm ser den här frågan alldeles för ensidigt. En statlig styrelsepresentation – med de skäl när det gäller Esselte som jag anförde – innebär också en möjlighet för staten att positivt påverka just till mångsidighet, till ett läromedelsystem som kanske kan läggas upp och varieras i bättre överensstämmelse med av riksdagen fastställd målsättning. Det är inte innehållet i läromedlen, Olle Wästberg, som avgörs genom en styrelsepresentation, och det är inte en socialiseringsdebatt vi för här i dag, utan det är fråga om att i ett företag, som är i hög grad dominerande på en marknad inom samhällssektorn, skapa en dialog via en statlig styrelserepresentant. Det är väldigt lätt att se positiva möjligheter i detta. Varför skall en statlig styrelserepresentant inte kunna vara en tillgång för företag när det gäller utveckling och kreativitet?

Tisdagen den
3 juni 1980

---

*Statlig styrelse-
presentation i
vissa aktiebolag
och stiftelser*

BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Till Olle Wästberg i Stockholm vill jag säga att det är beklagligt att en folkpartist blandar ihop detta med statlig styrelserepresentation och statligt ägande. Olle Wästberg hänvisade också till ett beslut på vår partikongress 1975. Jag vill säga honom att vårt parti självt må besluta om när vi skall lägga fram förslag i frågor som vi anser viktiga. Vi tar dem i en viss turordning, och den bestämmer vi själva.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Ja, Birgitta Johansson, precis så är det. Birgitta Johansson hänvisar till den socialdemokratiska partikongressens beslut 1975 om en socialisering av läromedelsbranschen, men säger att socialdemokraterna själva bestämmer när de lägger fram sina förslag i riksdagen. Man tar dem i en viss turordning. Ja, just det. Nu kräver man alltså statlig styrelserepresentation i Esselte. Man tar en sak i sänder, i en viss turordning!

Bakgrunden är just detta beslut om en socialisering av läromedelsbranschen. Att, som man vill, låta ägaren till ett av de förlag som finns på läromedelsmarknaden, dvs. det statliga förlaget, tillsätta representanter i ett annat förlag, minskar självfallet konkurrensen. I stället borde man gå den andra vägen när det gäller styrelserepresentanter, dvs. minska sammanblandningen och överväga förbud för konkurrerande företag och konkurrerande ägargrupper att ha representanter i varandras styrelser.

Ing-Marie Hansson säger att man bara vill påverka målsättningen med läromedelsproduktionen genom styrelserepresentation, inte själva innehållet i böckerna. O.K. för det, men målsättningen med läromedelsproduktionen är nog så viktig om vi vill åstadkomma konkurrens på marknaden och valfrihet mellan olika slag av läromedel.

Vi skall se till de positiva möjligheterna med styrelserepresentation, säger Ing-Marie Hansson vidare. Ja, det är säkert väldigt ofta positivt för ett företag att ha en statlig styrelserepresentant. Denne blir ju uppknuten av de beslut som fattas. Men det negativa är ju just att statlig och privat makt flätas samman, att det inte längre går att definiera var den enes ansvar slutar och den andres börjar. Vi som har ett demokratiskt ansvar inför våra väljare borde vara angelägna om att den sammanblandningen av olika maktcentra i samhället inte fortsätter.

ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Att få möjligheter att vara med och diskutera en eventuell uppläggning eller avstämning med en av riksdagen fastställd målsättning för hela utbildningen är väl en viktig länk i det hela. Men, som jag tidigare sade, många andra faktorer hör också till bilden. Jag talade om datautvecklingen och inte minst om det väldigt dåliga sociala ansvar som det här marknadsdominerande företaget har haft.

Här satsar samhället stora pengar på att utveckla företagsenheter. Men vad händer? Jo, företagen missköter sig, försöker inte upprätthålla sitt ansvar trots mycket god lönsamhet. Esselte var vid senaste undersöknings-

tillfälle det näst lönsammaste företaget i Sverige. Trots en stor koncernledning lyckades man inte upprätthålla sysselsättningen vid den här enheten.

Vad hade en statlig styrelserepresentant inneburit i det läget? Jo, vederbörande hade kunnat påverka underlaget för besluten och bidragit till en bättre dialog mellan de berörda. Jag tror inte på illvilja från något företag. Här måste det vara möjligt att öka samhällsansvaret också inom företagen. En länk i kedjan kunde vara en statlig styrelserepresentant.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birgitta Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkande 60 mom. 3 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birgitta Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160

Nej - 159

§ 7 Gummiindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1979/80:61 med anledning av motioner om gummiindustrin.

I detta betänkande behandlades motionerna

1979/80:392 av Per Olof Håkansson m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett ökat statligt engagemang i gummivaruindustrin,

2. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett program för den svenska gummiindustrin,

1979/80:699 av Nils Berndtson och Marie-Ann Johansson (båda vpk), vari hemställdes att riksdagen skulle

Gummiindustrin

1. hos regeringen begära en utvecklingsplan för svensk gummiindustri i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. uttala sig för en nationalisering av Goodyears och Firestones fabriker i Sverige, samt

1979/80:1784 av Jörn Svensson (vpk), vari yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen

1. att undersöka förutsättningarna för ett statligt övertagande av ägaransvaret för Tretorn i Helsingborg.

2. att ge Tretorn och dess nya ledning förutsättningar att utveckla nuvarande och ny produktion.

3. att vidta åtgärder för att sanera importen av gummiskodon.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motion 1979/80:392 (om ett program för svensk gummiindustri m. m.).

2. motion 1979/80:699 (om nationalisering av Goodyears och Firestones fabriker i Sverige m. m.).

3. motion 1979/80:1784 (om statligt övertagande av Tretorns fabrik i Helsingborg m. m.).

PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Som industrigren är gummiindustrin liten sett i absoluta och relativa tal. Men som leverantör av nyckelkomponenter i det svenska samhället är den stor. Tyvärr tycks näringsutskottet ha tagit starkt intryck av litenheten. Kanske kan det förklara den nonchalanta tonen i näringsutskottets betänkande 61. Man kan nästan läsa mellan raderna att utskottet tycker att motionerna är onödiga, att det egentligen saknas analys och argument för de intagna ståndpunkterna. Det är t. o. m. så att jag vågar påstå att utskottets skrivning i vissa stycken är vårdslös och att de båda yrkanden som i vart fall finns i den motion som bl. a. jag står bakom knappast har förts över i utskottets hemställan.

Trots det har utskottet gett sig ut för att ha gjort ett gott och heltäckande jobb, komplett och fullständigt. Man säger nämligen på s. 3:

”I det följande redovisas pågående utrednings- och forskningsarbete samt det aktuella läget jämte riksdagsdebatter under riksmötet 1979/80 beträffande de företag som berörs i motionerna.” Motionerna gäller som sagt gummiindustrin som sådan, men trots det tar man konkret bara upp tre företag. Vissa fakta utelämnas, vilka i många fall självfallet är båda korrekta och aktuella. Det gäller t. ex. uppgiften att mer än en fjärdedel av antalet sysselsatta inom näringen helt försvunnit under 1970-talet. Andra fakta är inaktuella, trots att de beskriver ett mycket färskt skeende. Dess värre fattas också många fakta. Inom gummiindustrin händer det nämligen väldigt mycket och det händer snabbt. Därför får vi som motionärer många och fina argument som talar för ett bifall till motion 392, som skrevs under i januari

månad i år.

Låt mig, herr talman, beskriva vad som hänt efter den allmänna motionstidens utgång. I betänkandet behandlas tre företag. Detta faktum föranleder frågan om utskottet anser att gummiindustrin i verkligheten bara består av dessa tre företag – så är det ju inte. Visserligen domineras branschen av ett fåtal företag. Men är branschen, mätt i antalet företag, verkligen så liten som näringsutskottet tycks tro – eller som man kanske skulle önska?

Man måste nog vidga perspektivet något. För att göra det enkelt kanske vi skall se på de stora företagens situation, som ju är stilbildande. Man brukar då se på de åtta största företagen, vilka i runda tal svarar för fyra femtedelar av produktionen och för tre fjärdedelar av sysselsättningen. Med den här gruppen av åtta företag har efter den allmänna motionstidens utgång hänt följande: I ett fall har man gjort en ombildning och en utbrytning. I tre fall har man sålt företaget. Nedläggningsförhandlingar pågår när det gäller ett företag, och ett annat företag hotas av nedläggning. Jag noterar här att för två av de tre företag som skall försälgas har köpen av allt att döma inte kommit till stånd därför att man är intresserad av att komma i åtnjutande av s. k. förlustavdrag.

Väldigt mycket har alltså hänt, och sammantaget leder detta mig fram till uppfattningen att det är synnerligen förvånansvärt att näringsutskottet inte kan ställa upp bakom det i och för sig försiktiga kravet på ett program för den svenska gummiindustrin. När man läser utskottsbetänkandet kan man fråga sig vad näringsutskottet i stället vill göra. Ja, sammanfattningsvis och i bästa fall kan man tolka det som att man delvis är förstående men att man definitivt inte vill göra någonting. Betänkandet innehåller ingenting offensivt och ingenting konkret. Vad hänger man då upp de här mycket inaktiva besluten på? Beträffande Goodyear talar man vänligt om att frågan om en eventuell nedläggning bör granskas från beredskapssynpunkt och att granskningen nu sker inom regeringskansliet. Men man avstår, herr talman, från att kommentera den bedömning som ligger i botten, nämligen ÖEF:s bedömning, som har lämnats under maj månad i år. I den utgår man från att Goodyear i Norrköping inte finns kvar som en producerande enhet. Då kan man ju fråga sig: Vad är utskottets förutsättningar då värda? Granskningen är gjord och utskottets ord betyder förmodligen ingenting.

Beträffande Firestones i Viskafors säger man att sysselsättningen har tryggats genom att anläggningen sålts till Hexagon AB. I nästa mening skriver emellertid utskottet att Hexagon "beräknar att genom tillverkning av industrigummi kunna bereda de anställda fortsatt sysselsättning". Utskottets "tryggande" har snabbt förbyts i ett "beräknande", ett beräknande som i och för sig kan inge hopp, men som jag tror till allt för stor del vilar på mycket lösa antaganden. I och för sig ser det vackert ut, men hur kommer framtiden att bli?

När det gäller Firestones fabrik i Borås talar man mycket vackert om att målet är att finna en köpare som kan överta produktionen, innan de anställda sägs upp. Det är ett vackert mål som har funnits en tid. Frågan är bara hur

Tisdagen den
3 juni 1980

Gummiindustrin

vackert de anställda tycker att det uppsatta målet är någon gång i augusti i år. Man har nämligen varslats om uppsägning vid den tidpunkten.

Beträffande Tretorn AB, som är det tredje företaget som diskuteras, säger man att stöveltillverkningen har tryggats genom tillkomsten av det nya bolaget. Detta sägs i utskottsbetänkandet på s. 12. andra stycket. första meningen. I sista meningen i samma stycke finner utskottet "att sysselsättningen och försörjningsberedskapen vid Tretorn i Helsingborg f. n. tycks vara tryggad". Skillnaden mellan den första och den sista meningen i det här stycket är ju uppenbar. "Tycks f. n. vara tryggad" är inte detsamma som "tryggad". Dessutom bollar man med olika beteckningar: Tretorn AB. Tretorn i Helsingborg och mittemellan dessa två Stövel AB Tretorn. Det hela är, enligt min mening, mycket rörigt och oklart, och inte tycker jag att det känns säkrare, därför att ett företag som står nära ett s. k. finansgeni köpt resterna av Tretorn AB. Man kan kanske påstå att utskottet i denna del har visat sig aningslöst.

Någon kommentar med anledning av att vi nu har sett hur i två fall under en kort tid spekuleringen i skatteavdrag och inflation fått ta över industrier i gummibranschen finns inte.

På denna punkt är riksbankschefen mycket klarare, ty han sade nyligen i en intervju att det inte finns någonting samhällsnyttigt i den verksamhet som den i Tretornaffären aktuella köparen sysslar med. En annan person, börskommentatorn i Svenska Dagbladet, är inte sämre än riksbankschefen med formuleringen: Det är en olustig affär i spekulering i ett blödande företag.

Om det här har näringsutskottet egentligen inte ens sagt ett litet pip, som skulle kunna ge en uppfattning om utskottets inställning. Låt vara att Tretornaffären är färskare än betänkandet: även den förutan borde man ha kunnat prestera en åsikt om det här.

Lägg därtill, herr talman, att man på sina håll har finansproblem, både likviditets- och soliditetsproblem. Härvidlag har utskottet helt avstått från att behandla motionskraven. Med tanke på att multinationella företag finns inblandade anser jag att det inte hade varit särskilt märkvärdigt eller kontroversiellt, om utskottet hade hanterat motion 392 litet mera positivt.

Enligt min uppfattning behöver vi tvivelsutan ett program för den svenska gummiindustrin, ett program mot vilket vi kan stämma av utvecklingen, ett program som kan styra utvecklingen. Det är nämligen dit som motionen syftar.

Det är då litet magert och osäkert att lita på de krafter som industriministern, och tydligen också utskottet, lutar på när de jämför situationen för Goodyear med den som Firestone i Borås befunnit sig i. Industriministern hoppades nämligen att Goodyears problem skulle lösas genom samma handlingsmönster som tillämpats för Firestone. Och där var industriministern bara åskådare. Där köpte köparen för förlustavdragens skull. Och resultatet har blivit att en däckfabrik är på väg att läggas ned.

Samtidigt meddelar nu TT att industriministern gärna ser att man bygger

en helt ny däckfabrik i Landskrona, och det må vara.

Så hänger till slut allt på industriverkets utredning. Den skall klara allt, och utskottet framhåller betydelsen av att samhället noga följer utvecklingen inom gummiindustrin. Utskottet förutsätter att regeringen så snart som möjligt sedan utredningsarbetet avslutats tar upp frågan om ett samlat program för eventuella statliga insatser inom den svenska gummiindustrin. Man kan ju tycka att det kan vara så dags då – men på vems villkor har då utvecklingen till dess skett? Och hur ser industrin ut då? Väckarklockorna har dess värre både varit många och ringt rätt ofta på senare tid. Men utredandet har bara gått segare och segare. De av olika organ uppsatta tidsramarna har spruckit, och nu talar man om en avslutning år 1980. Det är klart att det kan bli så, men jag tror snarare att man kan säga "någon gång på 1980-talet". Och det blir säkert lättare att ta fram ett program för de rester som då är kvar – om man nu får vara litet cynisk i det här sammanhanget.

För min del, herr talman, anser jag det självklart att samhället här måste vara offensivt, och en första förutsättning för det är att nu se till att få ett slut på de fyra årens utredande och använda utredningsresultaten som grund för ett program för den svenska gummiindustrin. Ett sätt att nå detta – som jag upplever som ett delmål – är att kammaren ansluter sig till motion 392, som jag därför ber att få yrka bifall till. Låt mig till sist poängtera att yrkandet gäller bägge klämmorna i motionen trots att näringsutskottet helt avstått från att behandla den första klämman. Då jag gör det bortser jag helt från vad som kan dölja sig bakom "m. m." i utskottets första kläm.

I detta anförande instämde Margit Sandéhn (s).

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Skall vi ha någon gummiindustri i Sverige? Skall vi ha någon tekoindustri i Sverige? Skall vi ha någon varvsindustri i Sverige? Skall vi ha någon jordbruksmaskinindustri i Sverige – det finns nämligen inte mycket kvar av denna en gång så stora bransch i den svenska verkstadsindustrin? Alltså skall vi ha någon nationell dataindustri? Skall vi ha någon skoindustri? Skall vi ha någon rälsfordonsindustri?

Så kunde man fortsätta ganska länge att fråga.

Det finns de som menar att man skall stå passiv inför utvecklingen. Att man skall acceptera att hela branscher slås ut. Som tror att detta är i enlighet med marknadshushållningens orubbliga lagar. T. o. m. taget som kapitalistisk åskådning är det en enfaldig form av kapitalism. Men det är den i regeringen helt dominerande filosofin.

Att nya industriländer trängt fram på de gamlas bekostnad beror just på att de ofta inte nöjt sig med att låta utvecklingen sköta sig själv utan medvetet satt upp utvecklingsmål som de satsat på att förverkliga. Det är märkligt att ett så avancerat land som Sverige har ett så gammaldags och primitivt kapitalistiskt tänkande som dominerar dess industripolitik.

Det är nämligen helt fel att det skulle innebära något oundvikligt, än

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Gummiindustrin

mindre något fördelaktigt, att koncentrera ett lands industri bara till speciella fåtaliga produkter eller branscher. Det är sant att det finns en tendens i den kapitalistiska utvecklingen till en sådan koncentration och en sådan uppdelning mellan länder och regioner. Men det är en tendens som leder till obalans och kris.

Det är inte gynnsamt att hela branscher får degenerera. Det är inte fördelaktigt att produktionsschemat glesas ut och att man koncentrerar sig bara på ett smalt mönster. Tvärtom. För att en industriell ekonomi skall kunna förnya sig krävs en viss grad av mångsidighet. För att kristendenser skall kunna mildras och bekämpas krävs att man så att säga har sina ägg placerade i många korgar. För att effektivaste möjliga utnyttjande på sikt av de industriella resurserna skall garanteras krävs just en mångsidighet, som gör det möjligt för nyheter och initiativ att sprida sina effekter till andra branscher och grenar inom systemet.

Allt detta gör att man inte bör tillåta att gummiindustrin i Sverige slås ut. Det finns tvärtom en rad skäl för att förnya och utveckla den.

Vpk-motionen om Tretorn skrevs under allmänna motionstiden. Sedan dess har en del hänt, och situationen har förändrats. Men det innebär ingen lösning av problemet.

Vad man kan iaktta nu är tvärtom att gummiindustrin håller på att falla sönder, och Tretorn är ett av exemplen på detta. Den har börjat bli ett objekt för spekulanter, för den typiska uppsättning konsulter som alltid dyker upp i döende branscher. Gummiindustrin i Helsingborg har, med de lösningar som nu håller på att organiseras, splittrats upp. Den har blivit skådeplats för de typiska kortsiktslösningar och den typ av uppköp och rekonstruktioner som vi av erfarenhet vet normalt brukar förebåda det slutliga sönderfallet och nedläggningen.

Utskottet är helt oförstående till faran av detta sönderfall, trots att man borde ha lärt sig känna igen symtomen från så många andra industrier och branscher. Man sitter med armarna i kors i den fromma förhoppningen att sysselsättningen är tryggad. Men något sådant besked har inte getts. De anställda har inte fått veta hur många som skall återanställas efter uppsägningarna. Ingenting är planerat som skulle kunna inleda den för fortlevnaden absolut nödvändiga förnyelsen.

Det är i dag typiskt borgerlig industripolitik att inte ha några skapande tankar utan att bara låta saker och ting löpa i industrin, alltmedan gamarna samlas. Det är inte förvånande. Men däremot är det förvånande att utskottets socialdemokrater helt passivt ställer upp på den borgerliga skönmålningen, passiviteten och den bristande omsorgen om utvecklingsmöjligheterna, bl. a. inom Tretornkomplexet. Jag frågar: Hur kan ni tro på att spekulativa manipulationer, ytliga rekonstruktioner och uppsplittring av verksamheten skall kunna säkra några jobb på två, tre eller flera års sikt? Hur kan utskottets socialdemokrater bara svälja denna borgerliga grundsyn och detta belåtna stillasittande? Det är desto mer förvånande, som ni ju också från er egen riksdagsgrupp tar lovvärda initiativ, ser problemen, pekar på dem och föreslår åtgärder.

Verkligheten är ju den, att ett företag av Tretorns typ bara kan få sin framtid tryggad om det sker en omfattande reinvestering och förnyelse av branschen. Någon sådan är inte planerad, och det vet man. Tretornkomplexets anläggningar i Helsingborg är hårt nedslitna. Arbetsförhållandena är utomordentligt dåliga. Effektivitet och prestation skadas av detta. De anställdas hälsa blir lidande. Utrustningen är gammalmodig och innebär klara risker ur skyddssynpunkt. Det finns f. ö. alla skäl att misstänka att resurser flyttats ut ur landet och att därför industrin belastas ekonomiskt på ett medvetet sätt, som senare kan användas som argument för att lägga ner.

Det är bara staten i samverkan med de anställda som på sikt kan garantera gummiindustrins existens här i landet. Om två år kommer näringsutskottet säkerligen att tvingas erkänna detta. Men då kan det vara för sent att göra någonting.

Det behövs en gummiindustri i Sverige. Det är naturligtvis riktigt att dess traditionella produkter i vissa delar inte kan försvaras. Det må man acceptera. Men gummi är ett intressant och användbart material i en mängd sammanhang. Det har stort intresse som utgångsmaterial bl. a. för beläggning, skydd, stöt- och ljuddämpning, applicering på maskiner och i diverse konstruktioner och detaljer.

Här krävs en förnyelse. Det behövs nya maskiner. Det behövs investeringar i mer hygieniska förhållanden, för man kan aldrig hoppas på förnyelse och överlevnad, om man som nu medvetet räknar med att man skall fortsätta en kort tid med samma nedgångna och skamligt försummade industri, samma påfrestningar på de arbetandes hälsa. En förnyelse kan bara ett samhällligt ägande och en demokratisk ledning åstadkomma. Den kan aldrig framgå ur nödlösningar, som hankar sig fram från dag till dag i väntan på den slutliga döden som man hela tiden räknar med skall komma.

Det behövs också gummiskodon av god kvalitet. Det är faktiskt en ynkedom, när utskottet bara hänvisar till att man måste finnas sig i vilken skräpimport som helst. Så är det inte. Att det förs in lägreprisar i landet är en sak. Naturligtvis kan man av handelspolitiska skäl inte rikta urskillningslösa slag mot sådan import, och det är heller inte önskvärt. Men när marknaden håller på att direkt förstöras av det rena skräpet, är det dags att ta upp denna fråga. Det försäljs i dag i Sverige t. ex. fritidsskor, som man bara behöver gå med några hundra meter på en vanlig grusväg för att man skall få värk i fötterna. Det är direkt olämpliga och hälsovådliga produkter. De bjuds ut därför att man lurar folk med låga priser och därför att man cyniskt räknar med att de som känner sig hänvisade till billighetsvaror inte protesterar mot att de fördärvar fötter och leder. Sådant bör man sätta stopp för både av ekonomiska och av medicinska skäl.

Skall gummiindustrin räddas, skall det som sagt ske med en planerad och långsiktig förnyelse. Och den bör ske nu, innan man har lyckats köra ned företag som Tretorn ännu djupare. Låt oss sluta med ansvarslösheten och undanflyendet, sluta med att lura dem som arbetar med att de är trygga under provisorier, vilkas tysta förutsättning hela tiden är att man skall lägga ned

sedan man har svettat ur de anställda ännu någon tid och tunnats ut produktionsmedlen ytterligare. Låt oss slå vakt om kunnandet och mångsidigheten i tillverkningsindustrin och låt oss slippa bädda för fler tomma fabriksbalkar i Helsingborg och på andra håll.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1784.

MAJ-LIS LANDBERG (s):

Herr talman! När vi i dag behandlar näringsutskottets betänkande nr 61 med anledning av motioner om gummiindustrin i Sverige, är det minst sagt förvånande att utskottet inte har tagit något intryck av den senaste tidens händelser inom gummiindustrin, där hotet om nedläggning av Goodyear i Norrköping med 780 anställda är en av de större händelserna. Detta hot kan få oönskade effekter från sysselsättnings- och beredskapssynpunkt samt från samhällsekonomiska synpunkter genom en ökad import, som kanske medför ännu större svårigheter för andra företag inom gummiindustrin i vårt land.

Den större delen av produktionen vid Goodyear utgörs av bildäck med en ökande försäljning i Norden. Jag instämmer helt i Per Olof Håkanssons redogörelse för situationen inom gummiindustrin i vårt land. De svåra åren vid Goodyear i Norrköping har gjort de anställda till ett väl sammansvetsat gäng. Det samfälliga och enastående lagarbete som sker mellan alla grupper på Goodyear för att man skall få behålla sina jobb, trots att jobben är tunga, smutsiga och inte särskilt högt betalda, är värt all respekt.

Nedläggningen av Goodyear måste stoppas. Nödvändiga statliga insatser måste göras i avvaktan på det utlovade programmet för hur hela gummiindustrin i vårt land skall se ut i framtiden. Gummiindustrin hade behövt riksdagens stöd för att påskynda ifrågakärande program. Men i debatten den 29 maj i år avslöjade industriministern ett mycket ljumt intresse för denna plan för hela gummiindustrin.

Herr talman! Jag kommer att stödja Per Olof Håkanssons yrkande om bifall till motion 392.

I detta anförande instämde Lars Henrikson, Torsten Karlsson, Erik Wärnberg och Maria Lagergren (alla s).

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det ärende vi nu behandlar har förekommit på föredragningslistan flera dagar, men behandlingen har fått uppskjutas. Egentligen borde näringsutskottet använt den tiden för att presentera en bättre produkt. Ärendet borde ha varit återförvisat för ny utskottsbehandling. Utskottets betänkande med anledning av motioner om gummiindustrin är nämligen undermåligt. Utskottet har inte ens bemödat sig om att på ett formellt riktigt sätt avstyrka motionerna. I två av motionerna behandlas frågan om ett program eller en utvecklingsplan för svensk gummiindustri. Egentligen avstyrker utskottet bara den ena motionen på den punkten, såvida inte bokstäverna "m. m." i det andra fallet skall täcka in frågan om en

utvecklingsplan. Liknande gäller i fråga om motionsyrkandena rörande statens engagemang. I den ena motionen begärs en nationalisering av Goodyears och Firestones fabriker i Sverige, medan det i den andra yrkas på andra former av statligt engagemang. Avslagsyrkandet gäller dock bara nationaliseringskravet, och beträffande den andra motionen får motionärerna på den här punkten nöja sig med ett "m. m."

Om det handlat om formalia skulle jag inte tagit så allvarligt på frågan. Dess värre är avslagsyrkandet också dåligt underbyggt. Tydligen sätter näringsutskottet sin lit till en utlovad kartläggning av den svenska gummiindustrin som statens industriverk genomför. Men, ärade utskottsledamöter, medan gräset växer dör kon! Det är en akut krissituation för såväl Goodyear i Norrköping som Firestone i Borås och förmodligen även i Viskafors. Den tystnad som industriministern iakttog om denna plan i riksdagens frågedebatt häromdagen styrker mig i uppfattningen att näringsutskottet söker hänga upp sitt avslagsyrkande på något som i verkligheten inte finns.

Utskottet förutsätter att regeringen tar upp frågan om ett samlat program och eventuella statliga insatser när utredningsarbetet är klart, vilket man beräknar skall inträffa under 1980. Men om de aktuella fabrikererna har slagit igen innan dess, vad är då det hela värt? Borde det inte vara ett minimikrav att inga drastiska förändringar får ske innan utredningen är klar? Om utskottet sagt detta kunde man hyst respekt för det.

Utskottet förutsätter också att regeringen gör erforderliga bedömningar från beredskapssynpunkt beträffande Goodyears fabrik i Norrköping. Men de vädjanden, uppmaningar och andra till intet förpliktande regeringsuttalanden som har gjorts lär inte röra cheferna för det USA-ägda företaget i ryggen. Vad bryr de sig om våra beredskapsskäl?

Utskottet anser att sysselsättningen tryggats vid Firestones fabrik i Viskafors genom att anläggningen sålts till Hexagon AB. Vad vågar utskottet garantera därvidlag? Har inte näringsutskottet upptäckt att spekulation brukar vara en drivkraft i sådana här sammanhang? En nedläggning kan mycket väl bli aktuell även i Viskafors. När det gäller Boråsfabriken har Hexagon AB förbehållit sig rätten att lägga ner. Nu har kommunen gått in i den besvärliga situationen, men osäkerheten kvarstår. Staten borde ha andra möjligheter att garantera verksamheten.

Det tyder inte på planering utan på planlöshet när nu regeringen tycks söka ersätta varvet i Landskrona med bildäckstillverkning där. Att bolla arbetslöshet mellan Borås, Norrköping och Landskrona löser inga problem.

Näringsutskottet anstränger sig dock till att "framhålla det angelägna i att samhället noga följer utvecklingen vid de nedläggningshotade enheterna och är berett att medverka till en lösning av sysselsättningsproblemen". Om detta talade vi häromdagen med industriministern i en frågedebatt här i kammaren. Vad som då framkom om regeringens beredvillighet att omedelbart göra något konkret ger inte mycket till stöd för utskottets förhoppningar ens i detta avseende.

Vad det handlar om är mäktiga multinationella företag som hämtat stora vinster i Sverige utan att göra erforderliga nyinvesteringar. Desinvesteringar,

kallade industriministern det. Vanskötsel och rovdrift, brukar de anställda kalla det. Goodyear i Norrköping är ett skrämmande exempel på denna verksamhet. Den har lett till en dålig arbetsmiljö och försliter arbetarnas hälsa. Sedan återoppar företaget hög frånvaro som ett skäl för att avveckla verksamheten. Samma företag är enligt industriministern inte berett att överlåta sitt kunnande och sin marknad i Sverige.

Det finns både ett omedelbart och ett långsiktigt problem, vilket vi sökt rikta uppmärksamheten på i motionen 699 som jag tillsammans med Marie-Ann Johansson väckt till årets riksdag. Det omedelbara är att möta nedläggningshotet vid Goodyears och Firestones fabriker. Detta hot har vilat över företagen under flera år. Nu tycks det dock vara ganska definitivt. Sedan motionen skrevs har krisen blivit akut i Norrköping. Över 700 anställda får göra sig beredda på att bli utan jobb, därtill i en kommun som redan förut haft allvarliga sysselsättningskriser. Situationen är likartad i Boråsområdet. En nationalisering av Goodyears och Firestones fabriker i Sverige är motiverad för att hindra att de anställda berövas sina jobb.

Men också för det långsiktiga problemet är en nationalisering av dessa företag motiverad. Det måste vara orimligt att avveckla så betydande delar av gummiindustrin innan behoven och förutsättningarna kartlagts. Utskottet nämner beredskapsskälerna. Det finns också flera andra. Vad sker när de multinationella företagen lämnar Sverige? Får vi en "tekokris" även i denna bransch? Hur påverkas situationen för det KF-ägda företaget Gislaved? Skall svenska bilfabriker, som i hög grad omsatt produkter från de multinationella företagens verksamhet i Sverige, i fortsättningen främja en import som skadar den svenska produktionen eller kan åtgärder vidtas som gör att de blir viktiga stödjepunkter för den svenska tillverkningen?

En utvecklingsplan eller ett program för svensk gummiindustri är någonting synnerligen angeläget. Det är nödvändigt att komma ur de multinationella företagens hänsynslösa grepp om marknaden, som demonstrerats i att betydande vinster hämtats genom rovdrift och att de anställda i företagen liksom vårt lands intressen kommer i kläm när spekulanterna drar till nya och mer profitabla marknader.

Det statliga engagemanget kan naturligtvis ha olika former. Det avgörande är att staten engagerar sig aktivt för att förhindra att spekulationen ödelägger resurser och ställer arbetare och tjänstemän utan jobb. Verksamheten måste i fortsättningen bedrivas utifrån samhällsliga behov och inte utifrån det internationella kapitalets vinstintressen.

Samtidigt som regeringen uttalar vädjanden och uppmaningar till multinationella företag och riksdagens näringsutskott förutsätter det ena och det andra sitter det spekulanter utanför vårt lands gränser och gör sina kalkyler. Deras siffror väger tyngre än vädjanden och förhoppningar från regeringar och riksdagsutskott. De anställda vid dessa multinationella företag känner med all rätt djup oro. De borgerligas agerande i näringsutskottet är begripligt. De skall försvara regeringens passivitet. Man borde dock kunna begära något mer av utskottets socialdemokrater, men tydligen står också de bakom utskottets ställningstagande. Det är beklagligt. De som hotas av

arbetslöshet genom de multinationella företagens spel vill veta om det i Sveriges riksdag finns vilja att angripa problemen aktivt och konkret. Tillfälle att visa denna vilja finns.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motion 699 om en utvecklingsplan för svensk gummiindustri och nationalisering av Goodyears och Firestones fabriker i Sverige.

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 8 TALMANNEN:

Jag får meddela att de två gånger bordlagda ärendena på morgondagens föredragningslista uppföres enligt följande:

finansutskottets betänkanden 38, 39, 41 och 43
näringsutskottets betänkanden 43, 63, 61 och 68
skatteutskottets betänkande 61
justitieutskottets betänkande 47
lagutskottets betänkande 35
socialförsäkringsutskottets betänkande 20
socialutskottets betänkande 47
jordbruksutskottets betänkande 43
civilutskottets betänkande 34
jordbruksutskottets betänkande 45
civilutskottets betänkanden 32 och 33
konstitutionsutskottets betänkande 53
skatteutskottets betänkanden 58 och 59
lagutskottets betänkanden 28 och 34
trafikutskottets betänkande 27
jordbruksutskottets betänkande 47 samt
skatteutskottets betänkande 60

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 23.36.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 161

Tisdagen den
3 juni 1980

Gummiindustrin